

كتابخانه
Ketabton.com

د پښتو ټولنې دخپرونو
پرله پسې شمېر: (۱۸۹)

د افغانستان ملي ژبه

او

ادب

ليکونکی : استاد اسلانونف او ميرمن
هراسيمو وا

مترجم : م. د عتمد شينواری

(۱۰۰۰)

د طبع شمېر :

دلوی خدای په نامه

یو خو خبری

پښتو د افغانستان ملی اورسمی ژبه ده، کومه ژبه چه
دویونکو شمیرې په یوهیواد کې زیات وی؛ هغه ملی ژبه
گڼل کیږی .

په افغانستان کې د پښتو ژبې دویونکو شمیر په سلو
کې شپیتو ته رسېږی او همدغه وجه ده چه له پخوانو زمانو
څخه پښتو ژبه ددې هیواد د ملی ژبې په نامه پیژندل شوې ده.
د افغانستان د نوی اساسی قانون په (۳۵) ماده کې هم
د پښتو دغه تاریخی حیثیت په رسمی توگه ومنل شواو د ۱۳۴۳
کال د لویې جرگی له خوا هم تصویب شو .

(الف)

د نړۍ نوميايې ختيځ پوهان هم دغه حقيقت مني او پښتو
د افغانستان دملي ژبې په نامه يادوي. لکه چه دشوروي اتحاد
يونيوميالي ختيځ پوهاند ښاغلي اسلانووف په خپله اوږده څيړنه
کښي چه دپښتو په باب يې کړې ده پښتويي د افغانستان
دملي ژبې په نامه بللي ده. ښاغلي اسلانووف په مسکو کښي
دپښتو ژبي يوشمېر استاد او پوهاند دي چه له دېرشو کالو
راسي دپښتو اوپښتنو په باب په علمي پلټنو او څيړنو بوخت
دي، دېر کتابونه اورسالي يې ليکلي دي اوپښتويي په ډيره
ښه توگه په روسي ژبه دنړۍ او خپل هيواد پوهانو ته معرفي
کړې ده .

دده لوي کار دپښتو اوروسي ژبې ديولوي قاموس
ليکل دي چه نژدې (۵۰) زره لغات پکښي راغلي دي، دي
دروښانيانو او دپښتنو د کلتور په باره کښي هم ځيني رسالي
لري، يوه وړه رساله يې دپښتو د جوړښت، غږونو او کلمو
د پيژندگلي په باره کښي هم ليکلي ده چه دپښتو ترجمه يې

(ب)

اوس دیونوی سوغات په توگه دپښتو مینانوته په ډیره مینه وړاندې کړی .

دارسالة دپښتو ټولنې یومسلکي غړی ښاغلی محمد اکبر معتمد شینواری له خوا ترجمه شوې ده. ښاغلی معتمد له لسو کالو راسی دپښتو ټولنې یو علمی کاریگر غړی دی اورو سی ژبه یې په ښه توگه زده کړې ده .

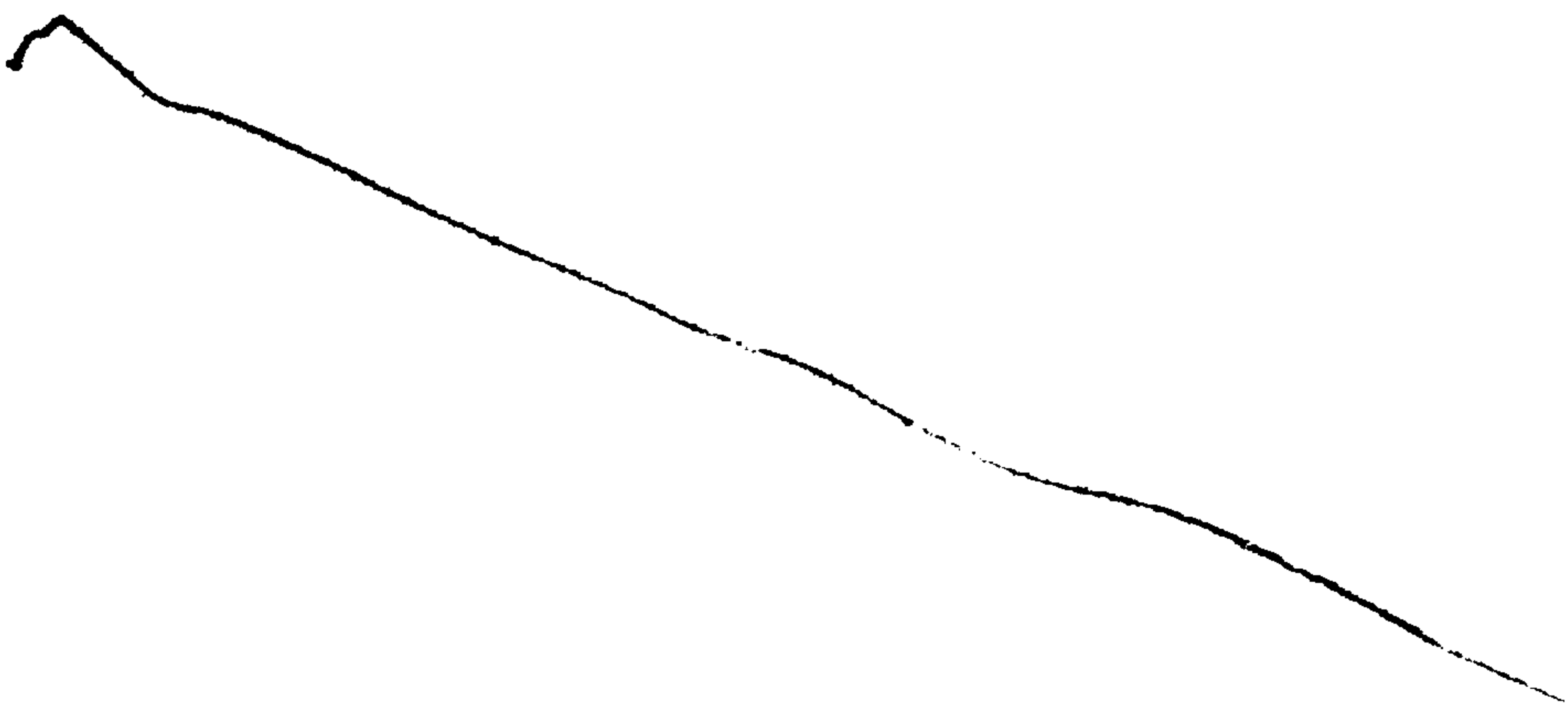
دپښتو اوپښتنو په باره کښې له شوروی آثاروڅخه دده ښې ښې ترجمې دکابل په مجله کښې همیشه خپریږی . اوس یې دافغانستان دملی ژبې په نامه دښاغلی اسلانوف یوه وړه رساله له روسی څخه په خپله ملی ژبه پښتو ترجمه کړه اودپښتو ټولنې دمسلکي مجلس په تصویب دنشر میدان ته راووتله .

لکه چه ښکاره ده ددې کتاب دوهمه برخه دپښتو ادب اوپښتنو لیکوالو دمعرفی په باره کښې ده چه دغه برخه دمیرمن گراسیمووا له خوا لیکل شوې ده، په دې برخه کښې که څه هم دپښتو ادب پوره څیرنه نه ده شوې خو په لنډ ډول ورباندې

يوڅه رڼاچول شوې ده. دښکاره ده چه دپښتوادب اودهغې
دليکوالو څيرنه پوره څيرنه اوزياته پلټنه غواړي اوداکار په
يوڅو پاڼو کښې سرته نه شي رسيدلای .

په هرصورت مونږ دښاغلي اسلانونف اوميرمن گراسيمووا
دغې څيرنې اوله پښتو ژبې اودب سره ددوی مينې اوعلاقی ته
دقدر په سترگه گورو اوبښاغلي معتمدته ددې اثرپه پښتو
کولو او ترجمه کولو دزړه له اخلاصه کور ودانی وایو .

(رشتين)

پیل

دا اثر د شوروی اتحاد د علومو د اکاډیمۍ د آسیایي ملتونو
دانستیتوت له خوا په روسي ژبه په دې وختو کې چاپ شوی
دی او د دې برخې لری، لومړۍ برخه یې (د افغانستان ملي ژبه)
او دوهمه برخه یې (د افغانستان ادبیات) دی، د لومړۍ برخې
مؤلف استاد اسلانوف دی او دوهمه برخه میرمن گیراسیمووا
لیکلې ده، څه رنگه چه دغه دواړه برخې نوی اوپه زړه پورې
معلومات لری نو ماپه روانه ژبه تر جمه کړې او گرانو
لوستونکو ته یې وړاندې کوم چه دوی وگوري چه شوروی
عالمان او پوهان زمونږ د ژبې اودب په باره کې څو مه
معلومات لری .

په لومړۍ برخه کې زمونږ د ملي ژبې پرمختګ، ددغې

ژبې لهجې، ددغې ژبې دویونکو شمیر، گرامر او نور خصوصیات
يې بیان شوی دی او هم ددغې ملي ژبې د وروسته پاتې کیدلو
علتونه ښودل شوي دي .

په دوهمه برخه کېنې د افغانستان په ادب پوره رڼا چول
شوې ده او د ځينو افغاني ادیبانو بيوگرافي اوڅه خصوصیات
پکښې راغلي دي او هم افغاني ادب تر یو حده خپرل شوی دی.
مونږ د لوستونکو نه هیله کوو چه دغه دواړه برخي ولولي
او دنورو خلکو په نظرياتو باندې چه زمونږ د ژبي او ادب په برخه
کښې يې لری ځان پوه کړی .

داهم باید وویل شي چه ښاغلي محمد شیرین «سنگری»

او اسدالله «لودین» ددې رسالې په تصحیح او صحافت کېنې
پوره زیار ویستلی دی چه زه ورته په قدر گورم .

م - معتمد شنواری

د افغانستان ملي ژبه

د ملي ژبو جوړښت چه تل د قومونو په تشكيل او پرمختگ
پورې اړه لري يوگران حرکت اودرونه کار دی، دا حرکت
په خپل ذات کښې ډير نظري او عملي اهميت لري اوزده کړه
يې دهرچا يعنی د ژبپوهانو، د ژبو د مورخينو، د بشري پېژندونکو
او ادیبانو د پاره ضروري اومه ده .

په دې لسو وروستيو کلونو کښې شوروی فلالوچستانو
د ملي ژبو د جوړښت او تشكيل په ميدان کښې ډير کار کړی
دی اوداموضوع يې پوره خپرلې ده، داملي ژبې چه کار پکښې
شوی دی يوازي د شوروی د خلکو ملي ژبې نه دی بلکه دخارجي
قومونو ملي ژبې هم پکښې شاملې دي .

ديوقوم د ژبې د پراختيا اورواج سوال يومه اوگران

سوال دی مگر دیورپ دځینو ژبو په باره کښې چه زیاته پنگه لری اودپخوانیو او منځنیو پېړیو لیکلی آثار یې موجود دی اوهم یې دلته جو په برخه کښې اوس اوپخوا پیر کار شوی دی لکه روسی، جرمنی، انگلیسی، فرانسوی اوایتالوی ژبې دغه سوال نسبتاً آسان دی، دایشیاځینی ژبې چه پورتنی صفات لری لکه چینی او جاپانی ژبې د هغو مسئله هم آسانه ده، خونورې ژبې چه دارنگه نه دی د هغو دپراختیا اورواج پوهېدنه څه قدر سخته غوندي ده .

ځینی سببونه دی چه دژبو مسئله یې لاسخته کړې ده چه هغه په دولتی کړښو سره په دوه یادرې برخو باندي دیوملت ټوټه کېدل دی. داکار دپښتنو اوددوی دژبې سره بیخی سمون خوری. (۱)

(۱) که هېواد او قوم سره مطابقت وخوری دداسې قوم دملی ژبې زده کړه آسان کار دی اوکه مطابقت سره ونه کړی نوپیا داکار گران دی. مثلاً افغان یاپه بل عبارت پښتون دافغانستان سره مطابقت نه خوری ځکه نژدې نیم افغان دافغانستان نه وتلی دی چه دې کار ددغه قوم دملی ژبې دزده کړې اوپرمختگ په لار کښې سختی پېښه کړی ده .
(مترجم)

د تېرو پنځه ویشتنو کلونو په موده کېنې چه زه د پښتنو فولکلور او ادبیات مطالعه کوم، د پښتو لوی قاموس ترتیبوم، گرامرې لیکم اوهم یې د تدریس په کار بوخت یم زما زړه وغوښتل چه دملی ژبې پښتو د جوړښت او تشکیل په باره کېنې هم مشغول شم، ددې کار ابتدایې نتیجې مایه لنډ ډول سره په هغه کتاب کېنې چه د (لومړۍ آسیا خلك) نومېږي لیکلې دی اوهم مې په پنځه ویشتم بین المللی کانگرس کېنې چه د ۱۹۶۰ داگست په میاشت کېنې په مسکو کېنې جوړشوی ؤ (د پښتو دملی ژبې د تشکیل تاریخی شرطونه) توضیح کړی دی. زما دا اوسنۍ لیکنه زما دنورو لیکنو په څېر په اساسي ټکو رڼا اچوی اود مسایلو ځېنې ډیر سخت اړخونه راسپړي، زما دالیکنه دراتلونکو علمی پلټنو اوڅېړنو د پاره اساس کیدای شي خو دپوره حل دپاره باید دامسایل دافغانی ژب پوهانو ټولنی ته وړاندی شي .

ددې رسالې په لیکلو کېنې ما دځینې افغانی لیکوالو دآثارونه استفاده کړې ده چه په لومړی وار کېنې دافغانستان

دمشهور لیکوال گل پاچا الفت اودپښتو داکاډیمۍ د رئیس
پوهاند صدیق الله رښتین آثار دی .

پخوا له دې چه درسالې په اصل موضوع پیل وکړم
باید دوه سواله چه مهم دی وړاندې کړم :

لومړی داچه باید پوه شوچه ملت یاقوم وار دوار
نه جوړپیزی لومړی په اقتصادی، سیاسی اوکلتوری مرکز
کښې دملت یاقوم زړی زرغونپیزی بیاوړو وړو نژدې اوورپسی
لرې برخې ورسره یوځای کیزی چه په دې شان دملت جوړښت
منځ ته راځی، باید دملت (تشکیل اوپرمختگ) یوشی ونه گڼل
شی ځکه تشکیل اوپرمختگ دوه جلا جلا مفهومونه لری .

دوهم داچه دافغانستان په شرطونو کښې دولتی ژبې
دقوم په جوړښت کښې دومره اهمیت نه لاره څومره چه اجتماعی
اواقصادی عوامل یې لری .

دهمسایه هېوادونو تاثیر باید نفې نه شی مگر نه دومره چه
دافغان ملت پرمختگ دنورو گاونډیو زیات تاثیر ته منسوب
وبلل شی لکه چه داکار د (ریسنېر) په مقاله کښې شوی دی،

ریسنبر په خپله مقاله کښې په دې خبره زور اچولی دی
اودنورو دتأثیر یودلیل دا بولی چه له ډیرې زمانې راسی
دافغانستان رسمی ژبه فارسی وه، مگر داخبره سمه نه ده،
افغان ملت دنورو دتأثیر لاندی نه دی راغلی ځکه دافغانملت
دکلتور زده کړه دښکاره کوی چه دا ملت خپل ځانله ملی
خصوصیات اوځلا خواص اوممیزی لری چه دنورو تاثیرپکښی
نه لیدل کیږی .

مشهور شوروی موزیک پوها ند پروفیسر بیلیایف
په خپل هغه کارکښې چه دافغان دملی موزیک په باره کښې یې
کړی دی داسی لیکي: داقوم خپل داسې ملی خپلواکی موزیک
لری چه دنورو تاثیر پکښې نشته .

قوم جوړیدای او تشکیلیدای شی خوکه په خپله ژبه
وگړیږی، دقوم په تشکیل اوجوړښت کښې داخبره شرطنه ده
چه ددغه قوم ژبه دی دولتی وی (وگورۍ چه په اتريش،
مجارستان، هندوستان، پخوانۍ روسیه اونورو هېوادونو
کښې چه قوی قوی قومونه جوړ شوی دی دولتی ژبه پکښې

یوه وه مگر که دغه دقوم ژبه دولتی شی نوډاکار ددغی ملی
ژبې دانکشاف اوپرمختګ سره کومک کوی، هغه کارچه په دې
ژبه کښې روان وی هغه تیزوی اودملی کلتور هغې پانګې ته
چه دژبې سره کلک ارتباط لری پوره وده او مرسته ورکوی
لکه: هنری ادبیات، مطبوعات، تیاتر، رادیو، سینما، مکتب
اوموزیک. له دې کبله ویلای شوچه ددولتی ژبې په حیث دبلې
ژبې وجود دقوم اواولس دجوړیدو په لاره کښې خنډونه شی
اچولی مگر په زیاته اندازه دقوم دپرمختګ اومزبوتیا په لاره
کښې بندیز پیدا کوی .

داچه دملت او اولس دژبې په ځای بله ژبه دولتی کیرزی
دادپخوانو فیوډالی عصرونو اووختونو خاصه ده، حتی په دغو
عصرونو کښې کیدا شی چه مړه اوله منځه وتلې ژبه هم
دولتی شی .

کوم علتونه چه دافغان ملت دجوړښت اوپرمختګ مخه یې
نیولی ده یو یې په ۱۹ قرن کښې ددغه ملت ټوټې کېدل اوپه
دوه برخو ویشل دی چه ډاکار د استعماری عام سیاست
نتیجه ده.

ددوو جنگونو نه وروسته په ۱۸۹۳ کال کښی انگلیسانو
دپیورند دتړون له مخه افغانستان دسمنلر داستفادی نه محروم
کړاویوه برخه ځمکه یې ورنه جدا کړه اوهم یې داسې لوبه
جوړه کړه چه په دې وروستیو اتلسو کلو نو کښی یې
دافغانستان او پاکستان مناسبات سره خړپړ کړل .

د ۱۹۱۹ کال نه وروسته چه افغانستان ددوه
(انگلو - افغان) جنگونو په نتیجه کښی خپلې خپلواکۍ ته
ورسید په دغه هېواد کښی دملی اقتصاد چارې گړندی شوې.
داقتصادی اوکلتوری مهمو مرکزونو لکه کندهار اوکابل
نفوس په ډیرې چټکۍ سره زیاتیری . په دې وروستیو
پنځه ویشتمو کلونو کښی دکابل داوسیدونکو شمېر د یولک
اوشلو زرو نه درې لکو اولسوزروته رسیدلی دی. یعنی تقریباً
یوپه درې زیات شوی دی اودکندهار اوسیدونکی له شپږتوزرو
نه یولک اوپنځه نوی زروته رسیدلی دی یعنی څه دپاسه درې
چنده زیات شوی دی (د ۱۹۵۸ کال احصائیه) .

دهېواد دعام اقتصادی چلښت له کاروان سره دهېواد

لری اوگوبنه درې لکه د کونړ او اریوب درې سمې روانې
شوې دی .

داریوب (خاخو) په باره کښې افغانی لیکوال محمد حکیم

اریوبی لیکي:

داریوب او سیدونکی قوم (خاخی) پخوا پوونده ؤ،

کسب یې مالدارۍ وه، مگر د (۱۹۱۹) کال نه وروسته ددغه

قوم ډیرو نماینده گانو د لرگیو او ځنگلونو په تجارت شروع

وکړه چه کابل ته د خاخیانو دیوې لویې برخې دراتگ او اوسیدانې

یو علت همدا دی .

ویلای شوچه افغان قوم په اوسنی وخت کښې اساساً

سره راټول شوی او تشکیل شوی دی خولا نور هم د دوی

د راټولیدو کاروبار روان دی .

کابل مجله په خپلې ۴۷۸ گڼه کښې لیکي: (د افغانی

ټولنې د تاریخی کتنې او څیړنې نه دا څرگندېږی چه افغانی

ټولنه قدم په قدم د فیوډالی خواص پرېږدی او د سرمایه داری

دانکشاف په لار روانه ده، داتگ یې نسبت پخوا ته گړندی

او تېز دی، دا ټولنه د بدلون په حال کې ده مگر په اوسني وخت کې دا بدلون حرکت د پخوا نه ډیر گړندی او تېز دی. همدا راز کابل مجله په خپله ۴۹۲ گڼه کې لیکي: د افغاني ټولنې د پراختیا پخوانۍ مرحله د ملاکۍ مرحلې ته ورته وه او اوسنۍ مرحله یې د ملاکۍ ټولنې نه د سرمایه داری خواته بدلون مرحله ده، داچه له کوم وخت نه افغاني ټولنې په دې موجوده دورې شروع کړې ده دا خبره هم ښکاره ده، د خپلواکۍ د گټلونه وروسته د دوره شروع شوې ده .

د ختیځو اریایي ژبو په منځ کې پښتو تر ټولو لویه او پراخه ده، په دې ژبه تر څورلسو ملیونو زیات (۱) خلک گریزي، د دې خلکو هېواد افغانستان او پښتونستان دی، دا خلک که په افغانستان کې اوسیدي افغان ورته وایي او که د پېښور، ډیره اسماعیل خان او بلوچستان په ولایتونو او په شمالي آزادو سیمو کې چې د افغانستان په اوږدو کې پرتې دي اوسیدي پښتانه ورته وایي .

(۱) د پښتو ژبې ویونکي اوس شلو ملیونو ته رسیږي .
(رشتین)

دېونير په سيمه، دپېښور په ځمکه اودسوات اودير
په نوابيو کښې يوسف زى قومونه اوسيزى چه شمېرې اته
لکه خلک دى .

دمومندو قوم چه شمېرې ددرى لکو په شاوخوا کښې
دى په درى برخو ويشل شوى دى: لومړۍ برخه يې دافغانستان
په ننگرهار کښې اوسى، دوهمه برخه يې آزاده خاوره ده
اودريمه يې دپېښور په سيمه کښې مېشته ده .

خليل چه دوى هم دپېښور په سيمه کښې او سيزى
مومندوته په لږچه اوقوم کښې ورتږدي دى .

د شينووارو قوم په دوه برخو ويشل شوى دى يوه برخه
يې دافغانستان په خاوره کښې اوسيزى اوبله يې دپښتونستان
په ځنډو کښې استوگنه لري .

دمومندو ښه سويلى خواته دخيبر ددرې په سيمه کښې
داپريديو لوى قوم پروت دى، ددې قوم شمېر دوه نيم لکه دى،
دوى سره دجنوب له پلوه ورکزي همسايه گان دى چه دوى هم
دوه نيم لکه خلک دى .

دختکو قوم چه د افغان په تاريخ کښې شهرت لري

داباسيند په ښې غاړه پروت دی، ددوی شمېر درې لکه دی،
ددوی سره په خاوره اوژبه کېښې نژدې خلك ښوخی دی.

وزير اومسعود دوزيرستان په پراخې کېښې اوسيزی،
دوی څلور پنځه لکه خلك دی، ددوی يوشمېر خلك دنورو
پښتنو قبایلو غوندی په افغانستان کېښې اوسيزی.

دپښتنو قومونو په ډير لوی گروپ درانی کېښې بارکزی،
پوپلزی، الکوزی، اڅکزی، نورزی، اسهاک زی اوالی زی
ورگلېزی، داخلک دوه ملیونه دی، دا گروپ د افغانستان
په لويديزه برخه کېښې اوسيزی، درانی دافغانستان په ټولو
ښارونو کېښې مېشته دی، دوی دملکت په دولتي چوکيو
اوعسکری بستونوکېښې غټه برخه لری، داڅکزیو يوه برخه
دبلوچستان په شمال کېښې اوسيزی .

بل مهم گروپ دغلجی قومونو دی، ددوی شمېر يونيم
ملیون دی، دوی دکندهارله علاقې نه نيولی ترنورستانه پوری
اوسيزی، ددوی يوه برخه کوچان دی چه په ژمی کېښې کوزی
پښتونخوا ته ځی .

دکاکړو قوم دهغو ځمکو په جنوب کېنې اوسې په کومو
کېنې چه دورانې اوسېږي اوهم دبلوچستان په شمال کېنې
مېشته دي .

ساپي قوم په ننگرهار کېنې اوسېږي اوزوريې په دغه
ځای کېنې دي .

ځاځيان، منگل اوځدران دپکتيا په ولايت کېنې اوسېږي،
داولايت پخوا جنوبي ولايت نومیده .

برسېره په دغو پورته قومونو نور ډير پښتانه قومونه
او اولسونه شته .

پښتانه دافغانستان دټولو اوسیدونکو په نسبت په سلو
کېنې شپېته دي اوڅرگند اکثريت لري .

کوچانو کلیوالی ژوندته ترجیح ورکړېده اودا دبدلون
دوره روانه ده، دزراعت دښه سیستم اودوچو ځمکو داوبو
لاندې کولو له کبله دکروندې نوې ځمکې منځ ته راغلي دي .

ډيرو قومي خلکو خپلې اصلي ځمکې چه خوږېږي ورکېنې
اوسیدلي دي پرې ايښي دي، ښارونو اويانورو سيموته تللي
اوهلته مېشته شوي دي .

دخمکو لږوالی ډیر پښتانه مجبور کړی دی چه ښارونو ته لاړشی او هلته لاس مزدوری وکړی، ډیر اطرافی خلک په ښارونو کښې دودانیو، دکارخانو اوفابریکو په کارونو لگیا دی .

دمملکت په شمالی برخه کښې دپنځه ویشو کلونو راهیسي دپومبي دپراختیا له کبله دکندوز ښار په نوی ډول جوړشو، په دې وروستیو کلونو کښې دښار نور هم پراخ اولوی شو اواهمیت یې زیات شوی دی، دښار د شیرخان دبندر سره چه دشوروی اتحاد په کومک آباد شوی دی نژدې پروت دی، دښار ډیره برخه پښتانه دی اود زاخیلو، ناصرو، لودیانو، اتمانزیو، خروټو اودوتانیو له قومونو څخه دی.

ناصر اوخروټی دتل دپاره مالدار وو اوکوچانی ژونديې درلود مگر مونږ وینو چه کوچی پښتانه قومونه اوس دبدلون په حال کښې دی، دکوچانی ژوند نه کلیوال ژوند غوره بولی اودښارونو هستوگنی ته راگرځی .

څه رنگه چه دکندوز نفوس مختلف خلک دی اوهر قوم

لکه تاجک، ازبک، ترکمن اونور پکښې اوسيزی نوپه پښتو ژبه کښې نور لغات هم راننوتی دی ، مثلاً افغانی لیکوال نظام‌الدین تهذیب په خپلې هغې مقالې کښې چه د(کندوز سره آشنا شیء) تر عنوان لاندې یې لیکلې ده اوپه ۱۹۵۹ کال کښې د کا بل مجلې په ۴۷۸ گڼې کښې چاپ شوي ده داسې لیکي :

دکندوز پښتانه جالې ته قایق وایی حال دادی چه پښتو خپل لغت ورته لری، دترکمنانو سره دمجاوړې اوراشه اودر شه له لارې نه د مملکت په شمالی برخه کښې په پښتو کښې د (دشلمه) کلمه استعمالیږی .

دپکتیا خلک چه د مملکت اقتصادی ژوند سره آشنا شوی دی دکابل په لور ددوی راتگ او هجرت لیدل کیږی اودځنگل اولرگیو تجارت کوی، مثلاً په کابل کښې اوس څلور زره کوره ځایان اوسیزې چه پنځلس زره مېړه ورنه جوړیږی .

دښار کی انسان پیژندونکی (فېردیناند) چه افغانستان ته دپښتنو کوچانو دژوند سره د آشنا کېدو په غرض تللی ؤ داسې لیکي :

د لغمان اوسیدونکی په اوسنی وخت کېنې په قومي لحاظ
گډوډ دی، په دغه سیمه کېنې درې توکمه اوسیزې، یو توکم یې
په (پشپي) خبرې کوي اونور دوه یې په پښتو اوتاجیکي
گړیزې .

د لغمان په غرنیو برخو کېنې قومي جوړښت لایه ځای
پاتې دی مگر په هوارو برخو کېنې یې بیخي تغیر خوړلی دی
د سرکونو د جوړولو اود ترانسپورت د ښه والی له کبله
په دې وروستیو دیرشو کلونو کېنې د مملکت د اطرافو بېلوالی
له منځه تللی او ټولې لرې سیمې دخپلو مرکزونو سره تړل
شوی دی .

د شینوارو قوم چه د کابل او پېښور ترمنځه د سرک په
غاړه پروت دی پخوا یې جویي کولې مگر اوس د لاریو اوموترو
څخه استفاده کوي، ډیر موټر یې په لاس کېنې دی چه په
انفرادی اومشترک صورت یې اخیستی دی .

عسکري خدمت اوبښوونځیو قومي او اطرافې بېلوالی

له منځه وړی دی، دمکتب اوعسکری خدمت له برکته د مملکت
ډیرې لري او جلا سیمې د مرکزونو سره په تماس کېږي دی .
يو اروپايي د پلومات په دې باره کېږي ليکلی دی:
د مختلفو سیمو او قومونو په منځ کې د عسکري خدمت
له برکته نژدېوالی راغلی دی ځکه عسکري دنده مختلفو ګړي
سره نژدې کوي او یوله بله یې سره ګډوي .

مونږ پورته وویل چه د پښتنو یوه مهمه برخه کوچان
اونیم کوچان دی، ددې جملې نه ځېږي هغه سوداګر کوچان
دی چه هر کال په مني کېږي دکوږې پښتونخواجنوبي برخوته
ځي او په پسرلي کېږي بېرته افغانستان ته راځي، ددې خلکو
شمېر اويا زروته رسیږي، ددې کوچانو په باره کېږي معلومات
ماته د نمارکي انسان پېژندونکي فېرديناند چه د اډیر کلونه
کېږي د پښتنو کوچانو د ژوند په کتنه بوخت دی راګړی دی،
ددې کوچانو یوه برخه پرچون سامان کلیوته وړي او هلته یې
په قرض او پور سره خرڅوي .

د پښتنو په ځېږو مهمو برخو کېږي پښتونولي حاکمیت

لری اودخلکو فیصلې اودلانجو پریکړه په همدغه دود سره
کیزی. مثلاً په تېرا، اپریدو اونورو غرنیو سیمو کې داکار
عملی دی .

پښتو دغرونو اوځېنی گرامی خواصو له مخه دختیزو
اریایی ژبو په سهاکی گروپ ورگډیږی، په دې گروپ کې
برسېره په پښتو له مرو ژبونه سهاکی او دژوندیو ژبو
نه شغناني، واخاني، اشکاشمی، ایزگلامی اومنجماني ژبې هم
ورگډیږی، داژبي دافغانستان په شمال ختیز اودتاجکستان
دجمهوریت په جنوب ختیز کې موجودې دي، په دغو ژبو
لږ خلك گړیږی .

نووڅېړنو اوپلټنو پښتو د (سهاکو - تخار) خلکوژبي ته
ورگډه کړې ده، چه دغو خلکو دمیلادنه دوه پېړۍ د مخه
داوسنی افغانستان شمالي برخه (باختر) او ورپسې داوسنی
سیستان خاوره لاندې کړه او وروسته له دې دغو وگړو
داوسنی افغانستان دجنوبي برخې اودبلوچستان له لارو

داباسيند لاندینی برخۍ ته وربښکته شول او ورپسې یې
هندوستان لاندې کړ، ددې خلکو ژبه د (سهاکو - ختن)
دخلکو ژبې سره نژدې ده .

دومره خبره ده چه دپښتو لیکلی آثار کوم چه مونږ ته
معلوم دی اودسهاکوژبه دیونیم زرکلنۍ دورې په حدودوکښې
سره بیل شوی دی نوله دې کبله دشپاړسمې پېړۍ نه وړاندې
په تاریخي پلان سره دپښتو ژبې په انکشاف درنا اچولوپوره
امکانات نشته (۱) یوازې دپښتو دگرامری جوړښت اودلغاتو
داساسی پا نگو پرتلنه د نورو ختیځو اریایي ژبو سره
امکان لری .

باید په دې هم پوه شوچه له ډیروخته راهیسی پښتانه

(۱) دامیر کروړ داشعارو اودپټې خزانی دپیدا کېدو

له برکته دپښتو ژبې ادبی تاریخ تراثمې پېړۍ پوری رسیږی
اونوی امکانات یې دتاریخي پلټنې دپاره پیداکړی دی .
(رشتین)

له نورو همسايه قومونو سره راشه اودر شه لری چه دې کار
بې شکه په پښتو ژبې تاثیر اچولی دی چه دټولونه لومړی
داتاثیر په لغاتو کښې لیدل کیږی .

ددې دپاره چه دپښتو ژبې په چلښت اوڅه رنگوالی
وپوهیږو لومړی باید ددې ژبې په گرامری خصوصیاتو اوغږ
پوهنې لنډه نظر واچوو اوبیا دمقصد خواته لاړ شو .

پښتو دچوپو تورو په ډیروالی سره دنورو ژبونه امتیاز
لری، په دې ژبه کښې دیرش چوپ توری موجود دی، دپښتو
چوپ توری په هندي ژبو کښې شته مگر د ایراني ژبو
(فارسی او تاجیکی) نه ددې ژبې بېلوالی په (خ،څ) اوداسې
نورو تورو سره راغلی دی .

هغه آوازونه چه دادا په وخت کښې یې دژبې سردتالو
گومبت ته ور اوږی په لاندې ډول دی :

(ږ،ډ،ن،پ،ټ، ښ) .

د(ږ) آواز په لویديځه لهرجه کښې د (ژ) غونډې دی اوپه

ختیځه کښې د(ځ) په شان دی مگر ددې توری دپاره په غلجی

لهجو کښې يودريم متوسط آواز شته چه دختيځي اولويديځي
لهجو ترمنځ ادا کيزی .

د پښتو ختيځي اولويديځي لهجې د (ښ) په ادا کښې
هم سره مختلفې دي، په لويديځه لهجه کښې داتوری د (ش)
غوندي ويل کيزی اوپه ختيځه کښې د (خ) په شان اداکيزی.
بايد ووايو چه په لويديځه لهجه کښې (ښ) کټ مټ
دساده (ش) غوندي نه ويل کيزی بلکه فرق لری، دافرق تاسې
په دې جوړه کلمو کښې پوره ليدلای شئ: (ښادی، شادی-
ښی، شی) .

د (ډ) او (ټ) توری دغانبیزو تورو «د» او «ت» نه پوره
فرق لری، د (ډ) او (ټ) دویون په حالت کښې دژبې سرنسبتاً
شاته ورگرځی .

د (ږ) توری په پښتو کښې یوله سختو تورو څخه دی
اومخصوص مشق غواړی، ددې توری دویون په وخت کښې
دژبې سر دتالودگومبت سره پیوست کيزی. (ږ) بايد د(ر)
غوندي ونه ویله شی اونه بايد د (ل) غوندي وویله شی اوکه
نه دکلمې معنی تغير کوی .

د (موږ) او (مور) کلمې نه ښايي چه يورنگ و لوستل

شي ځکه دا بېلې بېلې کلمې دي اوفرق يې په همدې توري راغلي دي .

د (ږ) په شان د (ږ) توري هم د سختو تورو له جملې

څخه دي، په پښتو کښې داسې کلمه نشته چه په (ږ) شروع شوې وي ځکه (ږ) دکلمې په سر کښې نه راشي .

په پښتو ژبه کښې د (څ) توري ډير اوريدل کيږي لکه څوک، څه، څا، اونور .

د (ف) توري چه شونديږ ، غاښيز توري دي يوازې

د پښتوپه هغو کلمو کښې ليدل کيږي چه دنورو ژبونه اخستل

شوي وي، داحرف په پښتو کښې کله په (و) بدلېږي لکه

(افغانۍ) چه پښتانه يې (اوغانۍ) وايي اوزيات په «پ» بدلېږي

لکه د عربي (فکر) چه پښتانه يې (پکر) لولي، هو! يوازې

د (اف) په لفظ کښې پښتانه په خپله په (ف) خوله خوځوي.

په پښتو کښې د (و) توري معمولا غاښيز دي، په تېره

بيا چه دکلمې په آخر کښې راشي مگر دشونديږ چوپ توري

غوندي هم ويل کيږي کله چه په منځ دکلمې کښې راغلي وي.

دژبې دمخکينې برخې دچوپو تورو (د،ت،ن،س) ويون
کت مټ دروسی ژبې د (د،ت،ن،س) غونډې دی اوکوم فرق
نه لری .

دپښتو (ژ) او (ش) دروسی ژبې د «ژ» او «ش» څخه
نرم دی اوپه ويون کښې پوستوالی لری .

دپښتو (ل) دروسی (ل) سره نژدې دی، بې دهغه «ل»
نه چه د (الله) په کلمه کښې راغلی دی .

(ب) او (م) دروسی «ب» او «م» غونډې دی يوازي دومره
خبره ده چه (ب) دکلمې په آخرکښې امکان لری چه په (و)
بدله شی .

د (ق) حرف دپښتو په هغو کلماتو کښې لیدل کيږي چه
دعربي ياترکی ژبو څخه اخستل شوی وی، دادپښتو خپل
توری نه دی، پښتانه داتوری په (ك) بدلوی اوکله کله په (خ)
بدليږي لکه (وقت - وخت) اوکله په (غ) هم بدليږي لکه
(قران - غران) .

(ع) او (ح) يوازي په عربي کلمو کښې موندل کيږي،

(ع) ياپه (ه) بدليزى اوياله منځه وځي مگر کله چه له منځه وځي نوضرور همسايه غريز توري ته تغير ورکوي .

په پښتو کښي ابتدا په ساکن راتلای شي، حتی دوه ساکنه هم دکلمې په سر کښي ممکن دي لکه (سخوندر) .
مونږ مخکښي وويل چه پښتو دیرش چوپ توري لري، همدا راز اته غريز توري هم لري چه په دې ډول دي:
(ا،ه،ة،ى،ې،ی،ی،و) .

زورکي چه یومنځني حرکت دی دپښتو ژبي دخصوصياتو نه گڼل کيږي، ددې لاندې جوړه کلمو دپرتلنې نه تاسې زورکي معلومولای شئ : (گډه) دمشترک په معنی، (گډه) دپسه په معنی (تېره) لکه تېره چاره، (تېره) لکه تیره چاکو، «پل» دپښي اثر، (پل) دبخشش په معنی، ددې جوړه کلمو دوهمې کلمې زورکي لري .

په پښتو کښي هغه کلمې چه الف لري دهغو کلمونه جلا دي چه يوازي زور لري، دالاندې جوړه کلمې ولولئ : بار - بر، وار - ور، لاس - لس، هار - هر، اوداسي نور .

د (ع) او (ه) توری پښتانه په ځینو ځایو نو کښې
د(ې) غوندې لولی لکه (طالع) چه دوی یې طالې او «مهربانی»
چه دوی یې مېربانی لولی .

په پښتو ژبه کښې خچ ډیر اهمیت لری، خچ آزاد دی
دکلمې په هره هجا راتلای شی مگر په لومړۍ هجا نسبتاً لږ
راځی لکه (اسمان) دلته په دوهم الف خچ دی، (تالنده) په الف
خچ دی، (ژړنده) د (ر) نه وروسته په زورباندي دی «ملگری»
د «گک» نه وروسته په زورکی باندي دی .

هغه کلمې چه دحروفو روڼ اوجوړښت یې یوشان دی
دخچ په ذریعه یې معنی سره بېلیری لکه (پېښې) که خچ په
لومړۍ (ې) راشی نوحواث ورنه مرادیږی اوکه په دوهمی
(ې) راشی نودتقلید معنی ورکوی، یالکه (جاله) که خچ اوفشار
په الف واچول شی نومعنی یې دمرغیو آشیانه کیږی اوکه
خچ په (ه) راشی نودخیگونو دکنښتی معنی ورکوی .

کله چه په کلمو کښې بدلون او تغیر راشی دا امکان
هم شته چه خچ دیوځای نه بل ځای ته نقل شی لکه (پښتون)

چه خچ په (و) باندې دی مگر په (پښتانه) کښې خچ د «ن» نه وروسته په زورکی دی، یاداسې نور درواخلی ء .

هغه غږیز توری چه خچ لری اوزده اداکیزی اوهغه چه خچ نه لری هغه لنډوی، دعلت توری چه د خیشومی (ن) ترڅنگه واقع شی هغه هم دغسی صفت پیدا کوی .

برسېره په دې چه دکلمو په هجاؤ باندې خچ راځی دجملې اجزاهم خچ لری، دیوه گروپ دکلمو په منځ کښې چه کومه ډیره مقصودی وی هغه مخصوص فشار اوخچ غواړی چه په دې وسیله دنورو نه توپیر پیدا کوی .

دهمسایه ژبو دتاثیر له کبله دپښتو په ځینولمېجوکښې ددغې ژبې دعلت تورو څه تغیر کړی دی اوخپل اصلی آوازیې بدل کړی دی مثلاً دکاکړو په لږچه کښې (توری سترگی) د اوزد (و) په ځای په څرگند (و) ویل کیږی .

دمختلفو لمېجو دجریان په نتیجه کښې په ډیرو کلمو کښې حرفونه سره مخکښی او وروسته کیږی اوځای بدلوی لکه (ورځ- روځ، مخکه - ځمکه، اوستری- وروستی، ولږه -

لوږه، ولیدل - لویدل، اوریدل - ارویدل، همدا راز ددغو راتلونکو کلمو په سرکښې تبدیل او تغیر ډیر لیدل کیږي :
 لمر - نمر - نور - مر، لمسی - نمسی - مسی اوداسې نور
 چه دې کار دلیک دود په مسایلو اودقاموسونو په ترتیبولو
 کښې گرانۍ پیدا کړی دی . (۱)

پښتو خپل مخصوص گرامر لری چه دفارسی اوتاجیکی نه بېل دی، پښتو صفت دخپل موصوف سره په تذکیر اوتانیث، افراد او جمعه کښی مطابق وی لکه تورمېز، توره تخته ، توري سترگی .

اسم ذات، اسم صفت، اسم عدد او اسم ضمیر په پښتو کښې تصریف کیږي یعنی دوه حالته لری یوې اصلی اوبل یې فرعی، مثلا (سړی) په ملینه (ی) مفرده صیفه ده اواصل حالت دی اوکه عامل ورباندی راشی او وویل شی (دسړی کار

(۱) داگرانۍ اوس له منځه وتلی دی اودمعیاری لهجی

دخوښموني په وجه یو یادوه شکله غوره بلل شوی دی .
 (رشتین)

باید معلوم وی) په څرگنده (ی) دلته هم مفرده صیغه ده مگر په فرعی حالت کښې یعنی سړی په څرگنده (ی) هم مفرده صیغه ده اوهم دجمعی ده، په فرعی حالت کښې مفرده صیغه ده اوپه اصلی حالت کښې دجمعی صیغه ده، دجمعی په صورت کښې فرعی حالت (سړیو) راځی لکه (دسړیوکار دهبواد آبادول دی) ، یالکه (پښتون) چه فرعی حالت یې (پښتانه) دی، دلته تاسې وینیء چه پښتون او پښتانه دواړه مفردې صیغې دی مگر پښتون په اصلی حالت کښې مفرد دی اوپښتانه په فرعی حالت کښې مفرد دی اوکه پښتانه په اصلی حالت کښې واخلو نویا جمعه ده چه فرعی صورت یې (پښتنو) راځی یاداسې نور مثالونه درواخلی ء .

د پښتو د افعالو سیستم یوه اندازه سختی لری اوخصوصاً بیا گردانونه یې په دریو اړو زمانو کښې پوره سخت دی .

د پښتو افعال دوه حالته لری یو استمراری بل مطلق، استمراری لکه (خوړ) او مطلق لکه (وخوړ) .

باید داخبره زده شی چه مطلق په خو شیونو سره
 راتلای شی، لومړی د (و) په زیاتوالی سره لکه (ورسید) چه
 استمراری صورت یې (رسید) دی، (ونیسه) چه استمراری
 صورت یې (نیسه) دی اوکله د (کښې) په زیاتوالی سره هم
 راځي لکه (کښیزده) چه استمراری صورت یې (زده) دی.
 دوهم د معاون فعل په کومک سره لکه (تېرښه) چه
 استمرار یې (تېریزه) دی.

دریم دخچ په بدلون سره لکه (پرېووت) که خچاوفشار
 په (ې) راځي نومطلقه ماضی ده او که په (و) راځي نواستمراری
 ماضی ده .

د حال په صیغو کښې دټولو غایبو دپاره یوه صیغه راځي
 لکه (کوی) مثالونه یې په دې ډول دي: (دی کار کوی، داکار
 کوی، دوی کار کوی) .

دپښتو په خصوصیاتو کښې یوه داقاعده هم ده چه په
 متعدی ماضی کښې فعل په تذکیر اوتانیث او افراد اوجمعه
 کښې دمفعول تابع وی نه دفاعل اوداهم یادساتل په کار دی

چه فاعل به په فرعی حالت کښی وی لکه (ما کتاب واخیست)،
 (سړی «په څرگنده ی» کتاب واخیست)، (سړیو کتاب واخیست)
 دلته تاسې وینیء چه په پورته دریواړو حالتونو کښی فعل
 (واخیست) دمفرد مذکر په صورت راغلی دی اوداځکه چه
 مفعول (کتاب) په دریواړو صورتونو کښی مفرد مذکر دی
 اوفاعل ته (ما، سړی، سړیو) کوم اعتبار نه دی ورکول شوی
 او په دې مثالونو کښی داهم وینیء چه فاعل په فرعی حالت
 کښی دی ځکه (ما) د (زه) فرعی حالت دی او «سړی» په څرگنده ی
 د (سړی) په ملینه ی فرعی حالت دی او (سړیو) د «سړی»
 فرعی اودوهم حالت دی .

پښتو ډېرې لهجې لری مگر په دوه لهجو کښی سره
 خلاصه کیزی چه یوه ختیځه او بله لویدیځه ده، لکه چه مونږ
 مخکښی ورته اشاره وکړه، ددې دوه لهجو لوی تفاوت یو
 په (ښ) کښی دی چه لویدیځ یې تقریباً د (ش) غوندی وایی
 اوختیځ یې د (خ) په شان وایی اوبل په (ن) کښی دی چه په

لویدیځه لهجې کښې د (ژ) غوندې ویل کېږي او په ختیځه کښې د (ځ) په شان ادا کېږي .

ددې دوه لهجو دغه لاندې فرقونه هم دیادونې دي :

هغه مونث اسمونه چې په آخر کې بې خچه (ه) لري لکه (سترگه) په ختیځه لهجه کې دجمعی اودتغیر په حال کې مجهوله (ې) راځي لکه: (سترگې) او په لویدیځه کې په څرگنده (ی) راځي لکه (سترگي) .

هغه مونث اسمونه چې په آخر کې الف لري لکه(غوا) دختیځ گروپ دیوسف زیو په لهجه کې مفرد اوجمع یو قسم استعمالیږي لکه یوه غوا، پنځه غوا. (۱) مگر دموهندوپه لهجه کې چې دوی هم دختیځ گروپ له جملې نه دي دجمعی صیغه

(۱) دغه خبره سمه نه ده. دغوا کلمه په ټولو لهجو

کې قیاسي جمعه لري: غواوی، غواگانې، یوازی کله کله مفرد لفظ (غوا) دجنس په توګه دجمع په ځای کې هم ویل کېږي.

(رشتین)

(غواوې - ياغواگانې) استعماليزې، ددې لهجې فرق دلویدیځې
لهجې سره یوازې په (ی) کښې دی چه لویدیځ یې په څرگنده
(ی) وایی .

په لویدیځه لهجه کښې دجمعی مذكر دپاره سوفکس
(ان) راځي تردې چه په بې سا جمعوکښې هم دغه سوفکس
ویل کیږي لکه نوم - نومان .

د (دوه) عدد په ختیځه لهجه کښې دموث شکل نه لري
اوویل کیږي دوه سړي، دوه ښځي مگر په لویدیځه کښې
دموث دپاره (دوې) ویل کیږي مثلاً دوه سړي، دوې ښځي.
په لویدیځه لهجه کښې دجمعی مخاطب دپاره د (است)
خاتمه راځي لکه تاسې وایاست، تاسې تېریداست، تاسې یاست.
مگر په ختیځه کښې بیا فعل داخاتمه نه لري هلته داسې
ویل کیږي: تاسې وایی، تاسې تېریدی، تاسې یی. ددې
توپیر سره سره په لویدیځه لهجه کښې دمفرد غایب مذكر
دپاره په ماضی فعل کښې د (ی) خاتمه راځي لکه (ورسیدی)
چه په ختیځه کښې (ورسېد) ویل کیږي .

په لويديځه کښې د (پر) ادات استعماليزی چه همدا
ادات بيا په ختيځه کښې په (په) ويل کيزی .

په ختيځه لهجه کښې د (نه) لاحقه راځی چه بيا په
لويديځه کښې (څخه) استعماليزی .

(په ښار کښې) دا عبارت په ختيځه اصطلاح کښې
(ښار کښې) ويل کيزی، مثلاً ښار کښې وم .

دغه ډېر ويل کېدونکی مصدر (شول) په لويديځه کښې
اکثر په (سول) سره ويل کيزی .

سره ددې چه په لهجو کښې توپير شته ، دختيځو
اولويديځو لهجوځلک په ښه شان سره کولای شی چه يو تربله
سره تر ډير وخته وگريزی او په مطلب سره وپوهيزی .

پښتو مختلفې اوډېرې لهجې لری چه تراوسه پورې ټولې
په پوره اندازه سره نه دی خپرل شوی .

د (گرير سون) په کتاب کښې دپښتو لهجو ديوې برخې
مختصر خواص بيان شوی دی اودهغو نمونې ورکښې راغلی
دی مگر پوره معلومات اوکافي مواد ددغو لهجو په باره کښې

د نارویژي (مارگینسټېرنې) په کارونو کېنې ځای شوی دی
اوهلته پوره مطالعه کیدای شي .

تراوسه پورې په دې باره کېنې کار نه دی شوی چه
ادبي ژبه څومره تاثیر په لهجو اچوی، دملی ژبې دپراختیا
په وخت کېنې دغه تاثیر په ښوونځی، اردو اوپه دایروکښی
ډیر قوی دی .

دپښتو هغه قاموس چه دپښتو ټولنې له خوا چاپ شوی
دی ددې خبرې ښه مثال دی چه پښتو مختلفې لهجې لری
اودنورو ژبو لغات هم ورکښې ننوتی دی .

سره ددې چه گرامری جوړښت مختلف اودلغاتو پانگی
یورازنه دی بیا هم دپښتو لهجو نه یوه متحده ژبه جوړه ده،
دمختلفو لهجو ځلک کولای شي چه یوتربله سره خبری اتری
وکړی اویوبل ته خپل مطلب ښکاره کړی، مثلاً وردگی کولای
شي چه دوزیرستانی سره خبری وکړی، وزیری کولای شي چه
دمومند سره وگړیزي، مومند کولای شي چه دمنگل سره مرکه
وکړی، منگل کولای شي چه قطغنی سره خبری اتری وکړی،

قطغنی کولای شی چه دشنوارۍ سره مفاهمه وکړۍ اوشنوارۍ
 کولای شی چه دهراتی پښتانه سره آزادي خبری وکړی .
 د خلیل مومندو یا پېښورۍ لهجه ختيځې لهجې ته
 منسوبه ده، ددې لهجې له خواصونه يودادۍ چه (ژ) پکښې
 په (ج) بدلېږي، لکه (ژوند) چه دوی «جوند» وايي، په ماضي
 کښې دمفرد غايب دپاره مثلاً د (راغی) په ځای (راغلو) وايي،
 د (ورسید) په ځای (ورسیدو) ويل کيږي .
 درېطادات (دی) په دې لهجه کښې د (دې) غوندې
 ويل کيږي، پېښورۍ لهجه دختيځې ادبي ژبې دپاره اساس
 گرځېدلی دی .
 غلجۍ لهجه په ختيځ گروپ کښې دويونکو له حیثه
 ترټولو زیاته ده، د (ن) او (ښ) په آوازونو کښې دال لهجه
 ځانله خپل خصوصیت لري، دضمیرونو په ویون کښې دنورو
 لهجونه بېلوالی لري، مثلاً د (زما) په ځای دوی (دما) وايي،
 دستا په ځای (دتا) وايي، دتلل دمصدرنه په مطلقه ماضي
 کښې دنورو ختيځو لهجو غوندې (لاړ) وايي چه داصورت بیا
 په لويديځه لهجه کښې (ولاړ) ويل کيږي .

باید ووايو چه ډېر لويديز غلجيان کندهاري پښتو وایي.
 يوسف زايي لهجه دنورو لهجونه په دې کښې امتياز
 لري چه دوی (ږ) کټ مټ د (ځ) غوندي وایي او «ښ» عیناً
 دساده (خ) په شان تلفظ کوي، د (څ) توري د «س» غوندي
 وایي لکه (ځوځ) چه دوی يې (سوځ) وایي. همدا راز «څ» په
 ساده (ز) بدلوي او (ژ) په «ج» بدلوي لکه «ژرنده» چه په دې
 لهجه کښې جرنده ويل کيږي .

د (ته) لاحق د (له) غوندي وایي، مثلاً د «ماته» په ځای
 (ماله) وایي، د (په) ادات په دې لهجه کښې د «پا» غوندي
 ويل کيږي او د (به) مشهوره علامه د (با) غوندي وایي لکه
 (خپل پلارته با «به» ورشم) (۱) .

په دې لهجه کښې ډېر آثار ليکل شوي دي او ډېر ادبيات

(۱) دلته ددغه اختلاف سره سره بيا هم په ليک دود
 کښې مهم فرق نشته او (په) او (به) په همدغه متحد معياري
 شکل ليکل کيږي .

لری. داپریدیو لهجه یوه له هغو لهجو نه ده چه دختیځو
لهجو په منځ کښی پوره بیلوالی لری، د (پلار) په ځای (پلور)
وایی، د (گار) په ځای (گور) استعمالوی، د «لاس» په ځای
«لوس» وایی، د «درته» او (ورته) ضمیرونه دوی (دپرته) او
(ویرته) وایی، دظرف کلمه (دلته) د «دپلته» غوندې تلفظ کوی
اوخصوصاً ډېر ښکاره توپیر په دغو راتلونکو ضمیرونو کښی
لیدل کیږی: د (زما) په ځای ددوی په لهجه کښی (اېما) ویل
کیږی، د (ستا) په ځای (اېتو) ویل کیږی، «دهغه» په ځای
پکښی (ایغه) وایی اود (دهغوی) په ځای اېغو ویل کیږی.
دبنگښ لهجه دپښتونستان په لویدیز کښی ویل کیږی،
ددې لهجې دخصوصیاتو نه د(خلیل مومندو غوندې) دماضی
فعل دغایب په صیغه کښی د «و» دتوری زیاتوالی دی مگر
دخیلو په لهجه کښی د «و» توری ضرور زیاتیزی اوپه دې
لهجه کښی ضروری امر نه دی کله پکښی خفی «ه» هم د «و»
په ځای راځی لکه د(ورسید) په ځای دوی ورسیدو یاورسیده
وایی، په دې لهجه کښی «څ» د (س) غوندی ویل کیږی او(څ)

ورکښې د «ز» غوندې ده، داهم باید وویل شی چه دفعل حال دغایب صیغه یعنی (کوی) په دې لهجه کښی (کی) غوندې ویل کیږی، داهم امکان لری چه دال لهجه دخلیل مومندودلهجی یوجز وکښل شی .

په لویدیز کښی ترټولو زیاته خپره لهجه دورانی لهجه ده، ددې لهجی ستر خصوصیت په افعالو پورې د (است) لاحقہ ده - (تاسی ولاړ است، تاسی وایاست)، په ماضی فعل کښی داسی ویل کیږی:

(ورسیدی، ځواب یې ورکی.)

د (پر) ادات دلویدیزی لهجی له خصوصیاتو نه دی ، وگورئ چه گل پاچا الفت د (پر) دادات په باره کښی څه لیکي :

(که څه هم (پر) او «په» غیر مهمې کلمی ښکاری مگر

دادبی شکل په بېلوالی کښی ددوی اهمیت ډېر لوی دی.)

په دورانی لهجه کښی د (کرل) دمصدر نه لنډ شکل

ډېر استعمالیږی مثلاً (راکه!) بې (ړ) ویل کیږی، د «شول»

مصدر د «سول» غونډی ویل کیزی (راسه!) وایی .

ددې لهجې دمتنونو نمونی محمدگل نوری په دوه ټوکه
(ملی هنداره) کښې راوړی دی چه په کابل کښې دپښتوټولنی
له خوا چاپ شوې ده، ددې دوه ټوگو ټول مطالب قصی
اوافسانې دی مگر له بده مرغه چه عربی توری دلهجوخصوصیت
نه شی څرگندولی .

دختکو لهجه یوه مهمه لهجه ده ځکه دخوشحال خان
نه نیولی ترزمونږ دزمانې پورې دغه قوم ډېر اوښه لیکوال
لری، د (ورته) ضمیر په دغه لهجه کښی د (وېرته) غونډی
ادا کیزی، په دې لهجه کښی هم «خ» په «س» او «ع» په ساده
(ز) بدلیزی مگر نه دتل دپاره، شخصی ضمیر (زه) د «زې»
غونډی او «ته» د «تې» غونډی ویل کیزی، دختکو لهجی سره
بنوخی لهجه ملگري کیزی .

دکاکړو لهجه له بده مرغه تراوسه پوری نه ده خپل
شوې، ددې لهجی دخصوصیاتو نه یودادی چه مجهول (و)
په معروف (و) سره بدلوی لکه (تورې سترگې) چه دوی یې
په معروف «و» سره وایی .

دمروتو لهجه هم پوره نه ده - مطالعه شوې .

وزيرستانۍ لهجه دنښو له کبله يوه مهمه لهجه ده،
 دالجه په ختيز گروپ کښې داپريدیودلهجې سره سرخوړی،
 په دې لهجه کښې معروف (و) په معروفه (ی) بدلېزی لکه
 (مسود) چه دوی یې (مسید) وایی اومجهول «و» ورکښې په
 مجهوله «ې» اوړی لکه «مور» چه دوی یې «مېر» وایی یاڅلور
 چه دوی یې څلوېړ وایی، د (کښې) لا حقه د (کشی) غوندې
 وایی چه دالاحقه په ختيزې لهجې کښې د (کې) غوندې اوپه
 لويديزې کښې د کی په معروفه «ی» ويل کيږی .

دوزيرو سره دنورو پښتنو راشه درشه څه گرانه
 غوندي ده لکه چه دې کارته (لوريم) چه خپل منوگراف یې
 دوزيرۍ لهجې په باره کښې ليکلی دی اشاره کړې ده. (۱)

(۱) څه رنگه چه دنورو پښتنو راشه درشه وزيرو سره
 لږه ده نوددوی لهجه نګه پاتی شوې ده اونورو لهجوورباندي
 تاثير نه دی کړی اوهمددا وجه ده چه وزيرۍ لهجه دنورو
 پښتنو دپاره څه ناآشنا غوندي ده . «مترجم» .

نوموړی ليکي: (تقريباً دهرکلی لهجه د بل کلی د لهجې نه بېله ده، تردې چه دال لهجه دومره گډه وډه ده چه کله کله يوه کلمه هماغه يوسړی په بېل بېل ډول وايي مگر سره ددې توپيره بياهم دوه وزيريان يوتربله سره په آزاد ډول خبری اومفاهيمه کولی شي ... وزيری لهجه په صرف، په لغاتو اوحتی په اصطلاح گانو او عباراتو کښي په پوره اندازه سره دهغی لهجې نه چه دکوهات اوپېښور په سرحدونو کښي ويل کيږي توپير او بېلتون لري. ، چيري دشمالی ځايونو سړی دوزيری سره چه دواړه گرځنده خلک نه وی دلومړی ځل دپاره يوځای شي نوپه تکليف سره به يودبل په خبرو پوه شي اودا امکا ن هم شته چه په ځينو شيانو سره ونه پوهيږي مگر دومره خبره شته چه دا دواړه ډېر ژر يودبل ژبه زده کولی شي خومانه دامعلومات نشته چه گوندي دبلي سيمي کوم پښتون به وزيری لهجه زده کړی وی اوپه هغی به گپيږي) .

تراوسه پورې تقريباً د ځاځيو، خداړنو اومنځلوپه لهجه

کښې کوم معلومات نه ؤو مگر په ۱۹۶۱ کال کښې د کابل مجلې په (۵۰۱) گڼې کښې دلومړۍ ځل دپاره يوه اوږده مقاله دمحمدصديق روهي په قلم (دخوست محلي لهجې) چاپ شوه، ددې مقالې نه معلومات پري چه دا لهجه په (واويز) گروپ ورگډيزي يعنې الف پکښې په (و) بدلېزي لکه (کتاب) چه دوي يې (کتوب) وايي او (لاړ) په لوړ تلفظ کوي. برسېره په دې ددې لهجې خلك مجهول (و) په مجهوله (ې) بدلوي لکه «گوره» چه دوي يې (گېره) وايي اومعروف (و) په معروفه «ي» بدلوي لکه (درومي) چه دوي يې (دريمي) اداکوي يالکه «نوم» چه دوي يې «نيم» وايي (۱) .

(۱) دښاغلي اسلانونف دغه مقاله يوه درنه علمي مقاله ده اوپه لهجو کښې يې زيات لټون کړی دی. که څه هم په ځينو مثالونو کښې ورسره مونږ اختلاف لرو مثلاً دخوست په لهجه کښې په (و) باندې دالف او په (ي) باندې د «و» بدلونه دوزيرستان او اپريدو دلجو مهم امتياز دی چه دخوست لهجه هم دهغو تابع ده اوکوم ځانله اختصاص نه لري .
(رشتين)

دټولو پښتنو دلېجو نه وانيڅي لهجه زيات بېلتون
لري تر دې چه مار گنستېرن ليكي چه دالېجه امكان لري
چه يوه بله مخصوصه ژبه وي .

په ۱۷۴۷، ع كال كښې چه د كندهار ښار دافغانستان
پايتخت شو له هماغه وخت نه داتلسمې پېړۍ ترآخړه پوري
دټولو جنوب لويديزو پښتنو دپاره كلتوري او اقتصادي مركز
وگرځيد ، دوراني لهجه په دغه وخت كسي قدم په قدموسيعه
اوپراخه شوه؛ دقومي لهجې نه يې دټول كندهار د خاورې
لهجې ته يې ارتقا وكړه .

احمدشاه بابا دكندهار په ښار كښې قومونو ته په بېلو بېلو
كنډيو كښې ځايونه وركړل (مثلا تر نن ورځې پوري دانوم
شته دبامېزو كوڅه) .

دټول ښار لهجه دوراني لهجه شوه په كومه چه په خپله
احمدشاه بابا گرېد، ډېرو لويديزو غلجيانو كندهاري لهجه
ومنله ، مثلاً هغه لومړي پښتو درسي كتابونه چه مولوي
صالح محمد خان چه په خپله غلجي دي ليكلي دي هغه په كندهاري

(دورانې) لهجه دی لکه چه دا مطلب په خپله مولف دلومړی کتاب په سریزه کښې څرگند کړی دی مگر اوس په افغانستان کښې په زیاته اندازه غلجی لهجې هم پرمختګ کړی دی اواستعمال یې ډېر دی، ددی خبرې دلیل دانه دی چه گوندې ډېر لیکوال او ژورنالیستان غلجی لهجه لیکي اوددې لهجې څښتنان دی بلکه دلیل یې دادی چه پایتخت (کابل) په داسې سیمه کښې پروت دی چه شاوخوا ورنه زیات غلجی قومونه پراته دی او په خپله په ښار کښې هم ډېر اوسېږي .

د یوه ادبی فورم په جوړیدنه کښې د دواړو لهجو دخصوصیاتو یوځای کېدل یو ضروری امر دی اودادی مونږ وینوچه ختیز پښتانه د (یـیـء) په ځای (یاست) او د «په» ادات په ځای «پر» وایي او همداسې نور . دلویدیزی پښتو خصوصیات اوس په ختیزی کښې رواج لری اوله بلی خوا لویدیز پښتانه هم دختیزی لهجې دخصوصیاتو نه استفاده کوی مثلاً د (څخه) په ځای د (نه) لاحقہ استعمالوی .

باید وویل شی چه دلویدیزی ادبی پښتو اساس دورانۍ.
لهجه ده لکه چه دختیزی ادبی پښتو اساس پښتورۍ.
لهجه ده .

د صالح محمد خان درسی کتابونه، دپنزل گرامر
اودشوروی افغان پیژندونکی لېبېدېف گرامر لویدیزه لهجه
معرفی کوی اودبدیعی نثر نمونی یې دپښوا، زمريالی اونورو
په آثارو کښی دی او دقاضی رحیم الله خان دوه کتابونه
دختیزی پښتو دپاره خدمت کوی اود بدیعی نثر نمونی یې
دمنشی احمدجان اونورو په آثارو کښی لیدل کیزی .

افغان ملت دخپلو خاصو تاریخی شرطونو له مخه جوړ
شوی دی، مونږ په څرگند ډول نه شوویلاي چه د (پښتون
اوپښتو) نومونه کله پیدا شوی دی خو هغه یادداشتونه
چه دلومړی ځل دپاره زمونږ گوتوته راغلي دی اوددې قوم
یادونی پکښې شوی دی هغه د شپږمې عیسوی پېړۍ
سرحدته رسیږی .

دشپاړسمې پېړۍ په کتابونو اوآثاروکښې د(پښتونخوا)

ذکر دېر راغلی دی، پښتونخوا د پښتنو سیمې یا هیواد ته
وایی، نورو ملتونو ټولو پښتنوته (افغان) وایه او اوس هم
افغان ورته وایی .

د پښتنو تاریخ اودژوند کارنامې یې په لومړیو اومنځنیو
پېړیو کې په کافی اندازه سره نه دی څېړل شوی، شوروی
پوهانو په دې نژدې وختونو کې د پښتون ملت د جوړېدو
مسایل ترکتې لاندې نیولی دی اوددوی د تاریخي اړخونو
په څېړنه مشغول دی .

د دوه (انگلو - افغان) جگړو په نتیجه کې پښتون
ملت ۱۹ پېړۍ په آخر کې ټوټې اوپه دوه برخو وویشل شو،
برسېره په دې له دېری مودې څخه قبایلي فرق او بیلوالی
منځ ته راغی چه بیا په تدریج سره دوی په عمومي اقتصادي
پرمختګ کې ورګډ شول مګر دغه پرمختګ د استعمارچیانو
د پرله پسې حملو په اثر وځنډېد، د دریاب د تجارتي لاری
بندیز د پښتنو په اقتصادي انکشاف ناوړه اثر وکړ اوه
د پښتنو په خاوره انګلیسي سیاست دغه نوموړي
پرمختګ ته لوی تاوان ورساوه .

دغو پورتنیو علتونو لکه چه دپښتنو اقتصادي پرمختګ
اوقومي جوړښت خراب کړ دغه شان يې ددوی دملی ژبې
جوړېدنه هم ويجاړه کړه .

ډېرې پېړۍ د پښتنو دسيمې دولتي ژبه فارسي وه،
ددې ژبې رول هغه وخت ډیر زیات شو چه ۱۸۵۰ پېړۍ په آخر
کښې دافغانستان پایتخت دکندهار نه کابل ته رانقل شو
مگر دومره خبره ده چه لاپه هماغه وخت کښې داسې سببونه
موجود ووچه دملی ژبې (پښتو) دجوړښت سره يې کومک
کاوه .

په دولسمې پېړۍ کښې پښتو زیات ادبیات لرل چه
توری او حروف يې د عربی او د خوارزم د مېرې ژبې
نه مخالف وو .

دپښتنو دفولکلور ډېرښت اودعشقی شعرونو زیاتوالی
لا اویا کاله وړاندې دارمستېر یاد کړی اوستایلی دی .

داوه لسمې پېړۍ دپښتو د ادب تاریخ مونږ ته داسې
نومیالی اووتلی شخصیت را په گوته کوی لکه خوشحال خان

ختک، دی یوازي شاعر نهؤ بلکه جگړن هم ؤ، دی دپښتنو
 دیووالی اواتحاد سخت طرفدارؤ، دده آرزو یو قرن وروسته
 احمدشاه بابا پوره کړه، احمدشاه بابا پښتانه قبایل سره
 یو کړل او په ۱۷۴۷ کال کښې یې د پښتنو دولت منځ ته
 راوویست او قبایلی تفرقوته یې خاتمه ورکړه، احمدشاه
 دشعر په نړۍ کښې د خوشحال خان تابع او پیرو دی .

پښتو ادب په شپاړسم او اوه لسم قرن کښې په مخصوص
 ډول سره وده او پرمختگ وکړ ، ددې انکشاف یوه برخه
 دروښانیانو په نهضت او حرکت پورې اړه لري، ورپسې داسې
 شاعران لکه خوشحال خان اورحمان منځ ته راغلل چه ددوی
 د آثارو مننه تر نن ورځې پورې په پرله پسې ډول سره
 دشاعرانو له خوا کیږي .

د شپاړسمې نه تراولسمې پېړۍ پورې دپښتو ادبي ژبه
 باید چه غور سره وپلټل شي اودمختلفو اړخونو څېړنه یې
 ضروري ده. اوهم یې متونه چه په عربي خط لیکل شوي دي
 اورېدلوته اړدي، خصوصاً بیا د (خیرالبیان) هغه خطي کتاب

چه دوهم ځل موندل شوی دی او دهغه وخت مخصوص
دایرةالمعارف د خوشحال خان (دستار نامه) بیا پوره کتنه
غواړی که څه هم دستار نامه نسبتاً په ساده او آسانه ژبه
لیکل شوی ده .

دهغه وخت ادب داسی شاهدی ورکوی: لومړی داچه
دهغه وخت د لېجو توپیر لږ څرگند شوی دی او دوهم دا چه
دغه توپیر د قومونو په منځ کې د کلتوري مبادلي مخه
نه ده نیولې .

د شپاړسم او اتلسم قرن د ادبی پښتو (تحریری)
څېړنه او پلټنه باید د یوې ډلې پښتنو پوهانو له خوا په تدریج
سره عملی شي، د هر پخواني لیکوال د کلام لغوی او گرامری
خصوصیات په مفصل ډول سره تجزیه او وڅیړل شي، داکار
شروع شوی دی لکه د خوشحال خان خټک د کلام د گرامری
خصوصیاتو په باره کې د لومړي ځل د پاره یوه مقاله په کابل
مجله کې نشر شوه. بنایي چه دغه قیمتي کار ژر تر ژره
سرتة ورسیدی .

داوه لسمی پېری نه راپه دې خوا د ختیزو پښتنو
تجارتی او کلتوری مرکز پېښور په خپل انکشاف شروع وکړه
اودلویدیزو پښتنو اقتصادي، سیاسي او کلتوري مرکز کندهار
له اتلسمی پېری څخه په خپل پر مختګ پیل وکړ، دکندهار
دښار اوسیدونکی اساساً دورانی دی او په پښتو گړیزې، دنورو
قومونو نمایندگان چه دوی سره راشه اودرښه لری هغوی هم
ددورانی لهجه خصوصیات استعمالوی .

باید وویل شی چه لویدیز غلجیان مثلاً خټک هم کندهاری

پښتو وایی لکه چه ځینی پوونده غلجیان دالېجه وایی .
په اتلسم قرن کښې په دورانی حکومت کښې پښتو
په اردو اوعسکری مرکزونو کښې حکمرانی لرله، څه موده
پخوا چه په پېښور کښې داحمدشاه دقضایي چارو دلاسی خط
کتاب وموندل شو هغه په پښتو او په کندهاری لهجه ؤ (۱).
تقریباً دیوې پېری په موده کښې (داتلسمی آخر اود

(۱) ښایی چه دده مطلب احمدشاهی فتاوی وی .

نونسې سر) د پښتو ادبي آثارو ماتي وکړه مگر فولکلور
او عشقي اشعارو يې ادامه درلوده .

د نو نسمې پير ي په دوهمې نيمايي په پښتو ر کښې
پښتو ادبيات بېرته راژوندی شول، ددې ادبياتو دانکشاف
سره په هند کښې د لیتوگرافي د دستگاه پيدا کيدلو زيات
کومک وکړ .

د شلم قرن په اوایلو کښې په افغانستان کښې د مورنۍ
ژبې پښتو سره علاقه قوي شوه، دا علاقه د پښتنو د ملي وینښتيا
او بيدارۍ سره مستقیمه رابطه لري. د پښتنو ددې ملي وینښتيا
او حرکت یوشاهد دادی چه دوی هغه تللی خپلواکی بېرته
لاس ته راوسته اودننه په هېواد کښې يې یولړ اصلاحات
وکړل .

په ۱۹۰۳ ع کال په کابل کښې د لومړي ځل دپاره
یومنځنی مکتب تاسیس شو چه د ملي منورینو په را پیدا کولو
کښې يې کومک وکړ .

په سراج الاخبار کښې چه دیومشهور پوهاند افغان

محمود طرزی ترکتنی لاندې نشرېده دپښتو ډېر مواد پکښې

نشریدل .
په ۱۹۱۶ کال په کابل کښې دپښتو لومړی درسی کتاب

په لویديزه لهجه دمولوی صالح محمد خان له خوا نه چاپ

شو .

په ۱۹۱۹ کال کښې چه پښتنو خپلواکي لاسته راوسته

نودې کار دملکت دانکشاف دپاره عموماً اودکلتوري چارو

دپرمختګ دپاره خصوصاً ښه مناسب شرطونه برابر کړل

اوهمېې دملی ژبی پښتو سره علاقه قوی کړه .

له دغه وخت نه راپه دې پلو دمکتبونوشمېر مخپرزياتيدو

دی، درسمی معلوماتو له مخی په افغانستان کښې په ۱۹۴۱ -

۱۹۴۲ کلونو کښې ۳۳۱ ابتدایي اومنځنی مکتبونه موجودو

چه په هغوکښې خلور شپیتو زرو شاگردانو تحصیل کاوه

اوپه ۱۹۶۰ - ۱۹۶۱ کلونو کښې ۱۰۵۵ مکتبونه جوړ شول

چه دشاگردانو شمیریی ۱۶۵۵۶۹ ته رسید .

په ۱۹۳۱ کال په افغانستان کښې (دکابل پوهنتون)

جوړ شو ، په مملکت کښې دا لومړۍ عا لی پوهنتون
گڼل کیږی .

د خپلواکۍ د گټلو څخه وروسته په پښتو ژبه یولړ
اخبارونه اومجلې راووتلی .

په کابل، کندهار او جلال آباد کښې د پښتو درسی کتابونه
چاپېدل، د خپلواکۍ د جنگ په وخت کښې په ۱۹۱۹ کال کښې
ډېرو پښتنو په اخبارونو کښې پښتو اشعار چاپول او یوچټک
حرکت روان ؤ. د (اعلیحضرت) محمد نادر شاه د پادشاهۍ
په وخت کښې د پښتو ژبې تعمیم او انکشاف د پاره ځینی
موسسې جوړې شوې اودا اقدام ځکه وشو چه پښتو د دولتی
ژبی په حیث پیژندل کیده. ددغی ژبی د انکشاف ضرورت
او حتمی پرمختگ د اعلیحضرت محمد ظاهر شاه د دورې په دولتی
پرگرام کښې په ۱۹۴۳ کال کښې شامل شو، په دغه کال
په کندهار کښې (پښتو انجمن) جوړ شو ددغه انجمن له خوا
پښتو مجله خپریدله او هم یې دوه ټوکه پښتو خود آموزه
دفارسی ژبو دپاره چاپ کړل .

په ۱۹۳۶ کال کښې پښتو ددولتي اورسمي ژبي په حيث
اعلان شوه، دپادشاه په فرمان کښې ټول حکومتي کسان دپښتو
په زده کړه مکلف شول اودپښتو رواجېدل په دولتي دايرو
کښې دفارسي سره يو ځای ضروري وښودل شو. پښتو
قدم په قدم سره دليکنې په کارونو او رسمي ځايو نو کښې
عاموالي پيدا کړ، په ټولو مکتبونو کښې دپښتو ژبي تدريس
جاري شو او په ټولو وزارتونو اوموسساتو کښې دپښتورسمي
کورسونه جوړ شول چه وظيفه يې ددغې ژبي پراختياودرسي
ښودنه ده .

په ۱۹۳۷ کال کښې دکندهار اود کابل پښتو ادبي
انجمنونه سره يوځای شول اوپښتو ټولنه ورڅخه جوړه شوه،
دپښتو ټولنې وظيفه اوهدف خلکوته پښتو ورزده کول، پښتو
عاملول اوپښتو ادبياتوته انکشاف ورکول دی .

له ۱۹۳۶ کال څخه راهيسي يولې اخبارونه يوازې په
پښتو ژبه چاپيږي اوهغه خپرونې چه په فارسي ژبه دی هلته
هم دپښتو يوه برخه شته .

له ۱۹۴۰ کال څخه راهیسي ادبي او بدیعی (کابل مجله)

په پښتو نشریزي دامجله د پښتو اکاډیمي ارگان دی، دې مجلې د پښتو لیکوالو او ددوی د کارونو په یووالی اورا ټولولو کښې ډیر مهم رول لوبولی دی او لوبوی یې.

له ۱۹۴۳ کال څخه راهیسي د کابل راډیو په خپل فعالیت

شروع کړی ده چه په پښتو اوفارسی نشریات کوی. په ۱۹۴۴ کال کښې د کابل په پوهنتون کښې دادبیاتو فاکولته پرانستل شوه، دغې فاکولتي ډېر ادیبان او پوهان منځ ته راوویستل.

له ۱۹۴۹ کال نه راهیسي په پښتو اوفارسی په ډېرو

ټوکونو کښې افغان دایرةالمعارف (آریانا) چاپیزي.

دمطبعی د کارونو انکشاف او پرمختگ ته ډیره توجه

شوی ده، په مرکزی برخو کښې په تدریج سره لیتوگرافي چاری په تیپو گرافي بدلې شوې چه په مطبوعاتو کارونو کښې تیزی پیدا شوی او د کتابونو او نورو نشریاتو اندازه زیاته شې. په عمومي ډول سره د مملکت د تیز اقتصادي او کلتوري پرمختگ

له کبله په دې شلو کلونو کېنې یوه معلومه نتیجه دافغان ملت لاس ته ورغلی ده .

له ۱۹۳۷ کال څخه راپه دې خوا پښتو ادب یونېکاره او محسوس موفقیت او کامیابی ته رسیدلی دی، د اشعارو د انکشاف سره د نثري نوعی انکشاف او پرمختګ هم روان دی، قصی په کېنې پیداشوې، نکلونه او افسانې په کېنې لیکل کېږي او په دې وروستیو کلونو کېنې د لومړي ځل دپاره د پښتنو لیکوالو رمانونه د نړۍ مخ ته راووتل ډرامه نویسی په کېنې منځ ته راغله او په پوره اندازه سره پښتانه لیکوال پیدا شول .

د ښوونځیو انکشاف، د راډیو نشریاتو او ډرامو لیکلو د ادبي ژبې او داوولسی لهجو ترمنځ تناسب ټینګ کړی دی .
افغانی لیکوالو او عالمانو څوځلی د ادبي ژبې او د پښتو د لهجو د تناسب په باره کېنې غونډې سره کړې او دامسایلی یې منځ ته رااچولی دی، په دې موضوع کېنې نوی کار په ۱۹۶۱ کال کېنې د کابل مجلې په ۴۹۲ گڼې کېنې د (معیاری پښتو)

تر عنوان لاندی مقاله ده، په دې مقاله کښې ویل شوی دی
«چه دټولو نه لومړی باید دادبیاتو اصل منبع وپلټواو زده یې
کړو چه هغه دملت ژبه ده، باید په پوره معنی سره دپښتو
لهجې زده کړو اوله هغو څخه یوه معیاری لهجه غوره کړو».

دټبرو ښوونځیو دجوړېدو، دراډیو دنشریاتو او په عمومي
ډول سره دخلکو دراشه او درشه له برکته دادبی ژبې اولهجو
په منځ کښې اشتراك سره قوی شوی دی مگر دلته داهم باید
ووايو اوپوه شوچه کومه محاوره چه په وړو کتوب کښې
زده شوی ده هغه په ټوله معنی سره ساتلی پاته شوی ده
اوعادات نه ځی دمثال په ډول داسی لیکوال او دپښتو ژبی
ادیب لکه گل پاچا الفت په محاوره کښې «کی» وا یې او په
لیک کښې بیا ددې کلمی ادبی شکل «کوی» لیکي :

په ۱۹۴۲ په کابل کښې دپښتنو لیکوالو او پوهانو یوه
جرگه جوړه شوه دوی تصمیم نیولی ؤ چه یو معلوم معیارمنځ
ته راوولی او دلیک دودقواعد آسان او ښه کړی. دوی کونښن وکړ
اودمفرد مذکر - غایب د پاره یې چه مختلف شکلوونه لری

یوشکل انتخاب کړ او نور یې پرېښودل مثلاً د (لیدل) دمصدر نه (ولید) شکل انتخاب شو او دخلیل مومندو لهجه (و لیدو) اودکندهار لهجه (ولیدی) په ځای پاتې شوې، مگر دجمعی مخاطبې خاتمی (است) او (یې) مساوی انتخاب شوی او په لیکلو کېږي دواړه صورته روا دي لکه (پښتو وایاست، پښتو وایی). د ۱۹۴۸ کال په اگست کېږي همدا راز یوه بله جرگه جوړه شوه، داخل په کېږي پېښوری لیکوال هم شامل وو، ددې جرگې غرض اوهدف داؤچه د دواړو لهجو نژدیوالی سره راوړلی .

دریمه جرگه د ۱۹۵۸ کال داگست په میاشت کېږي په کابل کېږي وشوه، داخل دجرگې موضوع لیک دوداوگرامری مسایل وو، داپیره په دې جرگې کېږي په خپله دپېښور دپښتو اکاډیمي مشرهم گلپون کړیؤ، دجرگې دتصمیم په اساس په یولې ځایونو کېږي دختیزی پښتو شکل ته ترجیح ورکړ شوې ده، شک نشته چه افغانی لیکوال اوپوهان په دې باره کېږي د مشکلاتو سره مخامخ دي، یوه کلمه چه دوه یادری

شکله ولری څنگه به مشکل نه وی مثلاً (ورځ) او (روځ)
(لمر) او (نور) اوداسی نور مثالونه درواخله، مگر په دې
کښې هم باید شک ونه شی چه افغانی لیکوال دې موضوع ته
متوجه دی او قدم په قدم به دامشکلات لری کړی اویوه متحده
ادبی ژبه اومعیاری پښتو به منځ ته راشی .

په ۱۹۵۲ - ۱۹۵۴ کلونو کښې پښتو ۱ کادیمی
(پښتو ټولنی) یو ستر قاموس په دوه جلدو کښې پښتو
په فارسی چاپ کړ، په دې قاموس کښې دلویدیز اوختیز
دواړه لهجی راوړل شوی دی اود دواړو لهجو خصوصیات
ور کښې قید شوی دی اویا په ۱۹۵۶-۱۹۵۸ کلونو کښې
بل ستر قاموس فارسی په پښتو دنوموړی اکاډیمی له خوا
نه چاپ شوچه دلته خصوصیات پکښې ځای شوی دی .

په اوسنی وخت کښې دکابل ښار دافغانی ملی ژبی
په جوړېدو کښې مهم رول لوبوی ځکه په دې ښار کښې
دپښتنو دمختلفو قبایلو خلک اوسیزی .

ډیر لوی کار د هغه گروپ په غاړه دی چه نومونه

اواصطلاحات وضع کوی. ددوی وظیفه داده چه دولتی، علمی
اوتخنیکی اصطلاحات بډی، دخارجی اواقتباسی کلماتوپهځای
پښتو اصطلاحات انتخابوی .

په دې شلو وروستیو کلونو کښې دوه ځلی دپړدیولغاتونه
دپښتو دسوچه والی دپاره کوښښ وشو، لومړی ځل دا کوښښ
ددوهم لوی جنګ په وخت کښې ؤ اودوهم ځل تقریباً لس کاله
وړاندې ؤ .

دژبې سوچه والی دپړدیو هغو لغاتو نه چه معنی یې
دعامو خلکو دپاره ښکاره نه وی یوطبیعی کار دی مگرکله کله
داسی پیښیږی چه مثلاً دعربی کلمی په ځای دپښتو کلمی
پیدا کېدل سخت او مشکل شی . په دې موضوع کښې
گل پاچا الفت اصل حقیقت ته رسیدلی دی او داموضوع یې
حل کړې ده، دی لیکي :

(ځینی وایی پښتو باید سوچه کړو . پردی لغات
ترې نه وباسو او یوتکی فارسی یاعربی په کښې پری
نږدو .
دانظریه په ډېر افراط بناده اوداکار کیلونکی نه دی، په

دنیا کښې داسې ژبه نشته چه پردی لغات په کښې نه وی
 اونیلی اوریښی یې له نورو ژبو سره تړلی نه وی، جهان
 اوس دیو کور غوندی دی اود ملتونو فرهنگي اواجتماعي تعلقات
 ورځ په ورځ زیاتیری، اوس دهرچاغز دبل غوړته رسیږی
 اونا آشنا آوازونه له یوبله آشنا کیږی، هره ژبه له بلی نه
 څه اخلی اوڅه ورکوی، داوولسونو دگه ژوند سیاست په ژبو
 باندی هم تاثیر لری اوپردی لغتونه خپلیږی، هغه وخت چه
 هیوادونه یوله بله ډیرلری وو او اولسونه به یو دبل په ژبه
 ښه نه پوهیدل بیا هم په ژبو کښې دخیل کلمات موجودوو
 اود لغاتو په نړۍ کښې معرب، مفرس، مفعن الفاظ پیداشوی وو،
 نواوس داڅنگه کیدای شی چه په پښتو ژبه کښې دې پردی
 لغات نه وی. هغه نوی معنی گانی اونوی مفهومونه چه په جهان
 کښې اوس را پیدا کیږی طبعاً په پښتو کښې نوم نه لری
 اودانشی کیدای چه ټولوته دنوو اختراعاتو په شمول په پښتو
 ژبه کښې نوی نومونه پیدا کړو .

که څوک په دې فکر کښی وی چه مونږ دې له نورو

ژبونه څه نه اخلو او يوازي پښتو لغتونه دې استعمالوو ددې
معنی داده چه خپله ژبه دې محدوده وساتو او خپل فرهنگ
دې په ډیر ابتدایي حال پریږدو، دافکر باید له مغزونه وباسو
او هیڅ کله داونه غواړو چه په پښتو کښې دې دخیل او مغن
کلمات نه وی مگر ددې معنی دانه ده چه مونږ به دپښتو موجود
اومستعمل لغات غورزوواوپه ځای به یې پردی لغات بی ضرورته
خالی دتغن دپاره راوړو، ځکه چه داکار ژبی ته زیان رسوی
بلکه ژبه دزمانې په تېریدو له منځه باسی ...).

دپورته اوږدی وینانه داسی نتیجی په لاس راځی :

۱- دافغان ملی ژبی جوړښت اوانکشاف دخپلو خاصو

شرطونو لاندې منځ ته راغلی دی، یعنی په تېره زمانه کښې
دځېنی علتونو له کبله دغه دپښتو انکشاف سستؤ اویوعلت
یې داؤ چه دمملکت اقتصادی وضعیت خراب ؤ، بل داچه
دپښتنو قبایلو په منځ کښې دبی پروایی اوبیلوالی پخوانی
عادات موجود ؤو، دریم داچه دنونسم قرن په آخر کښې

استعمار پښتانه دوه ټوټې کړل او بل داچه یوازې د فارسي ژبې نه د دولتي ژبې په حیث استفاده کیده .

۲- په اوسني وخت کې د حکومت یولړ اقداماتو د بادشاه د ۱۹۳۶ کال فرمان چه پښتويي د دولتي ژبې په حیث اعلان کړی ده، د مملکت د اقتصادي او کلتوري چارو پرمختگونو او د پښتنو بیداري - دې ټولو علتونو په کافي اندازه د پښتنو رواجېدو ته پراخي ورکړی ده .

۳- د اقتصادي او کلتوري گړندی جريان له کبله د پښتنو ټولي لري او نژدې سيمي سره په تماس کې شوی دی چه دې کار په زیاته اندازه سره د پښتو ادبي ژبه اوله جی یې یو تر بله سره نژدې کړی دی .

دوهمه برخه

پښتو ادب

دافغانستان ادبيات دډېرو پېړيو په اوږدو كښې په دوه
ژبو پښتو او فارسي مخ په وړاندې تللي دي او په دواړو ژبو
كښې پخوانۍ عنعنې اوذخيرې لري .

پښتو ژبه ډېر وخت دولتي نه وه نوځكه يې دتحريري
ادبياتو دانكشاف په لار كښې ستر خنډ موجود ؤ. هو! پښتو
د فولكلور اوشفاهي آثارو له حيثه پوره غني ده او تراوسه
پورې افغاني ليكوال او شاعران د دغه فولكلور نه استفاده
كوي .

دنوي ادب اساس او بنسټ دشلمې پېړۍ په سر كښې

کېښود شو، دغه وخت په افغاني ځلميانو کښې اجتماعي حرکت اونهضت پيدا شوى ؤ، ددغو افغاني ځلميانو دحرکت مشر اوايديالوگک محمود طرزي ؤ (۱۸۶۷ - ۱۹۳۵)، دى يووتلى اجتماعي شخص، عالم اوليکوال ؤ اود ذهنونو دروښانولو تبليغيي دسراج الاخبار په پاڼو کښې کاوه .

محمود طرزي او همدارنگه دده شاگردانو اوهمکارانو لکه غلام محى الدين افغان (۱۸۹۱ - ۱۹۲۱)، عبدالهادى داوى (۱۸۹۵)، صالح محمد (۱۸۸۸ - ۱۹۶۰) او نورو دنوى فکر اوبيدارى اساس ايښى دى، دوى غوښتل چه افغاني ټولنه دجهاني کلتورى دترقى اودعلم اوپوهې دپرمختگ څخه خبره کړي، دوى دمعارف اوعلم خواته خلک رابلل، دملې حاکميت دمفکورې طرفدارى يې کوله اود افغانستان دپاره يې سياسى خپلواکي غوښته .

دپښتو بديعى اوهنرى نثر په افغانستان کښې دشلمې پيړۍ په سر کښې راپيدا شو، ددغه نثر موسس مولوى صالح محمد گڼل کيږي چه په ۱۹۱۶ کال کښې يې يوه مجموعه

(دښتو لومړی کتاب) چاپ کړه، دښتو لومړیو نثرونو
تعلیمی او تبلیغی رنگ لاره .

په ۱۹۱۹ کال کښې سیاسي خپلواکۍ او اقتصادي
او کلتوري اصلاحاتوله راتلونکي ادب سره چه دوخت دغوښتنو
سره سمؤ، پوره کومک وکړ .

په ۱۹۳۱ کال کښې دښتو اوفارسي ادبیاتو دانکشاف
په غرض په کابل کښې یوه ادبي ټولنه جوړه شوه، په ۱۹۳۲
کال په هرات کښې ادبي کلوپ پرانستل شو اویو کال وروسته
په کندهار کښې دښتو ادبي ټولنه جوړه شوه .

په ۱۹۳۶ کال کښې ددولت دمخصوص فرمان په اساس
ښتو دافغانستان دولتي اورسمی ژبه شوه چه دې کار دژوند
په ټولو اړخونو کښې دښتو دعاموالی اوپراختیا سره په زیاته
اندازه کومک وکړ، له دغه وخت نه راهیسی ښتو ادبیات
په تېزۍ سره مخ په وړاندې درومی، ډېرې قصې پکښې چاپ
شوي چه اکثره یې عبرتي رنگ لری او دژوند سره نژدې
تماس لری .

د افغانستان اوسنی ادب په هیواد کېنې د لیکوالو ملی
ایدیالوژی څرگندوی، په دغه ادب کېنې د وطنی مینې، داستعمار
دمخالفت اود فکرونو دروښانتیا سره سره ملی مفکوره هم
موجوده ده .

په افغانستان کېنې د ادب تر ټولو خپره اوزیاته نوعه
اشعار دی اونثر د تشکیل اوجوړېدو په حال کېنې دی، په نثر
کېنې مهم ځای قصو نیولی دی، همداراز منشور ادب وسعت
پیدا کړی دی او په دې وروستیو کلونو کېنې اجتماعی نکلونو
اود ژوند داستانونو مهم ځای نیولی دی.

په اوسنی ادب کېنې مختلف بدیعی اوهنری جریانات
اوتمایلات موجود دی، له دې جملې نه په یوه جریان کېنې
کلاسیکی، رومانټیکی اوریالیستیکی عناصر شامل دی، ددغه
جریان نمایندگان هغه ډېر مشهور لیکوال اومنورین دی .

ددې وروستیو کلونو په ادب کېنې په ښکاره ډول سره
دریالیزم او واقعیت بینې خواته تمایل لیدل کیږی.

خورا لوی اوسنی لیکوال ادبی ډگرته دیرش پنځه دیرش

کاله وړاندې داخل شوی دی، ددوی د آثارو هدف دادی چه
دهیواد دمنځنیو پیړیو وروسته والی اود ملاکی اغیزې له منځه
یوسی او هم دپوره دیمو کراتیکې ټولنې په شرطونو کښې
دنوی ژوند آرزو لری .

دافغانستان داوسنی ادب له مشهورو لیکوالو څخه
عبدالرؤف بېنوا دی، دی شاعر ، لیکوال، ډرامه لیکونکی،
د فولکلور جمعہ کوونکی ، دکلاسیکې اشعارو پلټوونکی، ادب
پېژندونکی اود تاریخي څېړنو مولف دی .

دده په آثارو کښې تر ټولو مشهور اثر د(پريشانه افکارو)
سلسله ده چه دشعر اومنتور شعر په لباس کښې منځ ته
راغلی ده، داسلسله دافغانی مطبوعاتو په پاڼو کښې په
(۱۹۴۷ - ۱۹۴۹) کښې چاپېده اوهم په ۱۹۵۷ کال کښې په
جلا ډول سره چاپ شوه .

په ۱۹۴۷ کال کښې دده یوه ډرامه (د کلورنځور) چاپ
شوه، په ۱۹۵۸ کال کښې دده یوڅوڅوونکی ډرام(زورگناه گار)
چاپ شو چه اوسنی افغانی ژوند یې څرگند اووه اوتنقیدي
رنگ یې درلود .

دینوا په نثري آثارو کښې (دزړه خواله) هم شهرت لري چه په ۱۹۵۸ کال کښې چاپ شوی دی. دینوا په ۱۹۱۳ع کال کښې زیږیدلی دی .

د اوسني ادب بل لوی لیکوال گل پاچا الفت دی . دی په مفکوره، زیباپسندی اوښایست خوښونه کښې دینوا سره ډیر نژدی دی، دی که له یوی خوا شاعردی له بلې خوا زبردست لیکوال هم دی، دپښتو ادب په سبکونو او تاریخ کښې دده آثار ډیر شهرت لري، په شعر کښې دده درې آثاره چاپ شوي دي (دپسرلي نغمې - ۱۹۴۱)، (غوره اشعار - ۱۹۵۵) او (دزړه وینا ۱۹۶۲) اوهم په نثر کښې ډیر تالیفات لري .

افت تر ټولو زیات د فلسفې اشعارو څښتن دی، دده داشعارو په وروستی مجموعه (دزړه وینا) کښې یوه نوی موضوع نظریه راځي چه هغه دسولې آرزو اود ملتونوپه منځ کښې د دوستۍ ټینګول دی. که څه هم دافت شعر زیات تخیلي اوتفکري دی مگر اساساً وطني احساسات ښکاره کوي. غوره نثرونه چه دلیریك آثارو یوه وړه مجموعه ده

دمنشور ادب نوعي ته منسوبه ده، ددې مجموعي زياته برخه
دشرقي عنعنې په تمثيل ليکل شوي ده چه اوسني موضوعات
ورداخل شوي دي .

دالفت دآثارو هميزه داده چه زيات يې تنقيدي رنگ
اوهدف لري، دي د بي سوادۍ او ناپوهۍ په مقابل کښي
نشریات کوي اوداجتماعي بي عدالتۍ اوبي انصافي سره
جگړه کوي .

دي په دي عقیده دي چه بايد تنقيد دهغوکونينو غوندې
وي چه خوږ پوټکي لري. دالفت دتولد نيته (۱۹۰۹) ده .

په اوسني ادب کښي قيامالدين خادم هم څرگند مقام
لري. دي هم لکه بينوا اوالفت يوازي شاعر نه دي بلکه ليکوال،
ادب پيژندوکی او بشر پيژندونکی دي ، ده د خپل سفر
مشاهدات (خوورځي په شمالي کښي) په ۱۹۴۱ کال په اصلاح
کښي په مسلسل ډول خپاره کړل، په دغو مشاهداتو کښي
په رښتياني ډول سره افغاني ژوند تمثيل شوي دي، په هماغه
کال دده يوه مجموعه (نوي ژوند) چاپ شوه، په دې مجموعي

کښې مضامين، منثور شعر او اشعار ځای شوی دی .
دده د آثارو وروستۍ مجموعه (خیالي دنیا) په ۱۹۶۰ کال
کښې چاپ شوې ده، دخادم په آثارو کښې د وطن دوستۍ
او فرهنګي موضوعاتو سره اجتماعي موضوعات هم
لیدل کېږي .

داوسنی ادب دمشهورو لیکوالو په ډله کښې صدیق الله
رشتین هم د څرګند مقام خاوند دی. ده دخپلو آثارو په لومړیو
کلونو کښې په عشقي او وطني اشعارو پیل وکړ مګر وروسته یې
په زیاته اندازه وطني او محیطي موضوعاتو ته مراجعه وکړه
او قوی نثر لیکونکی وګرځید، په ۱۹۵۱ کال کښې ده د قطغن
ولایت ته سفر وکړ او خپل مشاهدات اولیدنې یې د سفر
په خاطراتو (د قطغن لیدنه) کښې ثبت کړې، ددې خاطراتو
په وسیله د لومړي ځل دپاره په پښتو ادب کښې دکاریګرې
طبعي ژوند ښودل شوی او تمثیل شوی دی .

په ۱۹۵۵ کال کښې رښتین یو کتاب (دهند سفر)
چاپ کړ، په دې کتاب کښې ده د هندوستان اونژدې اومنځني

ختیځ مشاهدات بیان کړی دی، دی د ډیرو آثارو څښتن دی، دده
د تولد نیټه ۱۹۱۷ کال ده .

سید شمس الدین مجروح اساساً د شاعر په حیث شهرت
لري، دده اکثر اشعار په نشراتي څانگو کښې چاپ شوي دي.
په ۱۹۵۸ کال کښې دده د اشعارو یوه وړه مجموعه چاپ شوه
چه اکثر یې فلسفي رنگ لاره، د مجروح په اشعارو کښې
وطني اوملي آهنگونه هم شته اوادبي خوايې پوره قوي ده .
ډیر شاعران چه په خپلو ژونديو اشعارو کښې د پښتنو
شجاعت اود خپل هیواد پخوانی افتخار ستایي اواستعمارچیان
د ټپي منځ ته راغلل چه ددوی په منځ کښې ملي شاعر ملنگ جان
وتلی دی (۱۹۱۹ - ۱۹۵۷) دده د اشعارو مجموعه (خوږی نغمی)
په ۱۹۵۸ کال کښې چاپ شوه، ده په خپلو وینوونکو اشعارو
کښې خپل ملت ستایلی دی، د پښتنو نارینه توب یې بیان کړی
دی، ددوی اخلاقي ستایلی دی، ددوی ذاتی کلتوري بیان
کړی دی .

د وطن دوستۍ موضوع د ځلمی لیکوال غلام غوث خیبری

په آثارو کېنې هم تمثيل شوي ده. دده قصې اساساً هغه واقعات او پېښې څرگندوي چه د(انگلو - افغان) په جگړو پورې مربوطې دي .

(طوفان - ۱۹۵۴)، (دوينو داغونه ۱۹۵۶)، (داورلمې ۱۹۵۷)، (درېمه شپه ۱۹۵۸)، (دخيبر توفنگ داران ۱۹۵۵) او (قهرمانان مړه کيزي ۱۹۵۸) دا پورته آثار خيبري ته منسوب دي. دده دتولد نيټه ۱۹۳۰ ده .

دمحمددين ژواک، سليمان لايق، محمدگلاب ننگرهارۍ اوعبدالله بختاني آثارهم په نوي ادب کېنې څرگند ځای لري. دژواک په يوه قصه کېنې چه (دتوان وروستي شپه) نومېږي ديوي بزگري کورنۍ تراژيدۍ تمثيل شوې ده .

دبزرگرانو موضوع په څرگند ډول په افغاني ادب کېنې روانه ده اودليکوالو په آثارو کېنې يې يوه مهم ځای نيولې دي، ددې جريان ليکوال پهرښتيا سره اوسني افغاني ژوند ابرسيره کوي اودرياليزم دانکشاف دپاره زمينه اوشرطونه برابروي، ددوي توجه ددهقان اوځمکوال شخړوته اوښتي ده، په دې

سلسله کښې نور محمد تره کی په ۱۹۵۱ کال کښې دوه نثري آثار (دغويي لاندې) او (دادي خدمت) وليکل، دده آثار ددهقان او بزگر ژوند ښکاره کوي، ده په ۱۹۵۶ کال کښې د(درې خواږه)، (دصمد مور او پلار)، (زما قسمت) او (دکورگته دلاهورگته ده) قصې وليکلي او هم يې په ۱۹۵۸ کال کښې (دبزگر لور) او نورې قصې چاپ کړې. دتره کی مشهور اثر (دبنگ مسافري) نوميزی، دا اثر دوه امتياز لري يوداچه دژوند په مواردو پوره احاطه لري او بل دمولف حالات ښه څرگندوي، مولف کونښن کوی چه په رښتياني ډول سره دافغانستان دزحمت کشو اوبې وزلو خلکو ژوند ښکاره کړی .

ځلمی ليکوال ډير ځله اخلاقي مسایلو ته هم رجوع کوي، عشقي موضوع معمولا په خواخوږۍ او ډير حساس پلان کښې دبحث لاندې راځي، تقريباً ټولې قصې دمعتبری کورنۍ دپيغلې سره دغريب ځلمی تراژيدی او غمناک عشق بيانوی .

عبدالرحمن پښواک دډيرو اشعارو، ډرامو او ناولونو مولف دی، دا آثار يې په پښتو، فارسي او انگليسي ژبو باندې

دی، ترټولو زیات دده بدیعی هنر اواستادی په هغو ناولونو کېنې ښکاره شوې ده چه اکثریې فولکلوری موضوعات وړاندې کوی لکه (دبست شهزاده)، (رودابه اوزال) او (درې سره مین). دده د (دختر کوچی) په ناول کېنې شاعرانه ښېگنې، دتشبیه گانو او تمثالونو ښه والی، په بلیغ ډول سره د ملی رنگونو اظهار اود آهنگونو جوړښت په څرگند ډول ځان ښکاره کوی، دغه ناول په انگلیسی، فرانسوی، روسی او عربی ژبو ترجمه شوی دی او بین الاقوامی نوم یې گټلی دی .

دپژواک آثار د صوفیانه آهنگونو نه هم خالی نه دی (وجدان). دپژواک په آثارو کېنې لوی ځای د وطن دوستۍ موضوع نیولی دی، لیکوال دغه موضوع په اساسی ډول سره په تاریخی مواردو کېنې فیصله کوی، دده دوه شعری ډرامی (قرض) په فارسی ژبه او (کلمه داره روپی) په پښتو د هیواد تاریخی سابقه راژوندی کوی .

دپژواک د تاریخی آثارو مخصوص صفت دادی چه مولف خپل فکر د واقعاتو او پېښو ظاهری اړخ ته نه بلکه د قهرمانانو تاثراتو او غم گاللو ته متوجه کوی .

دقهرمانانو روحیاتو اوداخلی نړۍ ته په ژوره توگه
دورنوتلو آرزو دپژواک دټولو آثارو امتیاز دی، خصوصاً
داآرزو دده په وروستنی مهم اوفیلسوفانه ناول (اواره) کښی
په ښه شان ښکاره شوې ده، داناوول په ډیرو ژبو ترجمه شوی
دی اودافغانستان نه دباندې ډیر شهرت لری، داناوول په زیاته
اندازه سره دمولف بیوگرافی ده .

دپژواک لوی موفقیت دادی چه دی دحقیقی اوواقعی رمان
جوړولو قدرت اوصفت لری مگر دده دناوول قهرمان عام فهمه
نه دی، داکوم سطحی قهرمان نه دی بلکه هغه سپری دی چه
لوړ افکار اوعالی احساسات لری، دداسی تصنیف جوړول
دافغانستان دادب په انکشاف کښی مهم گام دی .
دپژواک نه علاوه دفارسی ژبې نورو اوسنیو لیکوالو
محمدقدیر تره کی، سلجوقی، سهیل، رشتیا، کهزاد اونوروهم
شهرت گټلی دی .

په شوروی اتحاد کښی دافغانی ادب د آثارو ترجمې
له ډیرو کلونو راهیسی په مستقل ډول سره چاپیږی، په

۱۹۵۵ کال کښې دوه مجموعې (افغانی اشعار) او (افغانی قصې) چاپ شوی دی، دانتخاباتو په مجموعه کښې (دآسیاشاعران) دپښواونورو آثار معرفي شوی دی، په ۱۹۵۵ کال په تاشکند اودوشنبې کښې د اوسنیو افغانی لیکوالو آثار په ازبکی اوتاجکی ژبو چاپ شوی دی، په ۱۹۶۱ او ۱۹۶۲ کلونوکښې د افغانی قصو دوه مجموعې (زرغونه) او (پټ پهلوان) چاپ شوی دی، په ۱۹۶۲ کال کښې شوروی لوستونکی (دافغانستان دشاعرانو نظمونه) ترعنوان لاندې مجموعې سره آشنا شول برسیره په دې په ۱۹۵۹ کال کښې دماشومانو دپاره دافغانی قصو یوه مجموعه (ؤ، نه ؤ) نشر شوه، دالفت، پښوا، بختانی او درشاد داشعارو ترجمې دشوروی مطبوعاتو په پاڼو کښې چاپ شوی دی .

یادونه : ددوهمې برخې په ترجمه کښې لږ تغیر هم

پېښ شوی دی .

.....

دښاغلی اسلانوف لنډه پېژندنه
دی دفلالوجی علومو ډاکټر اودشوروی اتحاد دعلومو
ډاکاډیمۍ غړی دی .

ده په کابل کېنې په شوروی سفارت کېنې یوه دوره
ماموریت هم کړی دی اوپښتويي په افغانستان کېنې زده
کړې ده .

اسلانوف دلوۍ (پښتو روسی قاموس) مؤلف دی،
دقاموس پنځوس زره پښتو لغتونه لری چه په روسی ترجمه
شوی اوچاپ شوی دی .

ده دروېښانیانو په دوره باندې یوه رساله هم لیکلی ده،
په دې اثر کېنې ډیر روښان کارنامې، مجاهدی، دده کورنۍ
اوملگری، دده دکورنۍ ادبیات، دخیرالبیان دمتن خصوصیات
اوددغې سلسلې نور معلومات راغلی دی .

ښاغلی اسلانوف د (پښتنی فولکلور) نومي رسالې
مؤلف دی، دارسالة دده دخوکلونو دزیار نتیجه ده، په دې
رساله کېنې دپښتنو دملی اوشفاهی آثارو خصوصیت اومزیت

بیان شوی دی. داپه حقیقت کښې هغه فولکلور دی چه دپښتنو
دژوندنه راوتلی دی .

ښاغلی اسلانوف دختیځ پوهانو په ډیرو کانګرسونو
کښې دپښتو ژبې په باره کښې معلومات وړاندې کړی دی .
دی په شوروی دوره کښې لومړی سړی دی چه دپښتو
داستادی حیثیت یې موندلی دی. ده په شوروی کښې ډیرو
ځوانانوته پښتو ورزده کړې ده .

دده په شاگردانو کښې دوریانکوف، لیبیدوف، گیرس،
پیغله لود میلا، اوپیغله کلینینا په پښتوکښې پوره نوم او
شهرت لری اودډیرو آثارو خاوندان دی .

ښاغلی اسلانوف دپښتو اوپښتو ادبیاتو په باره کښې
ډیره مطالعه اوڅیړنه کړې ده چه ترټولو لوی کاریې د(پښتو
روسی لوی قاموس) دی .

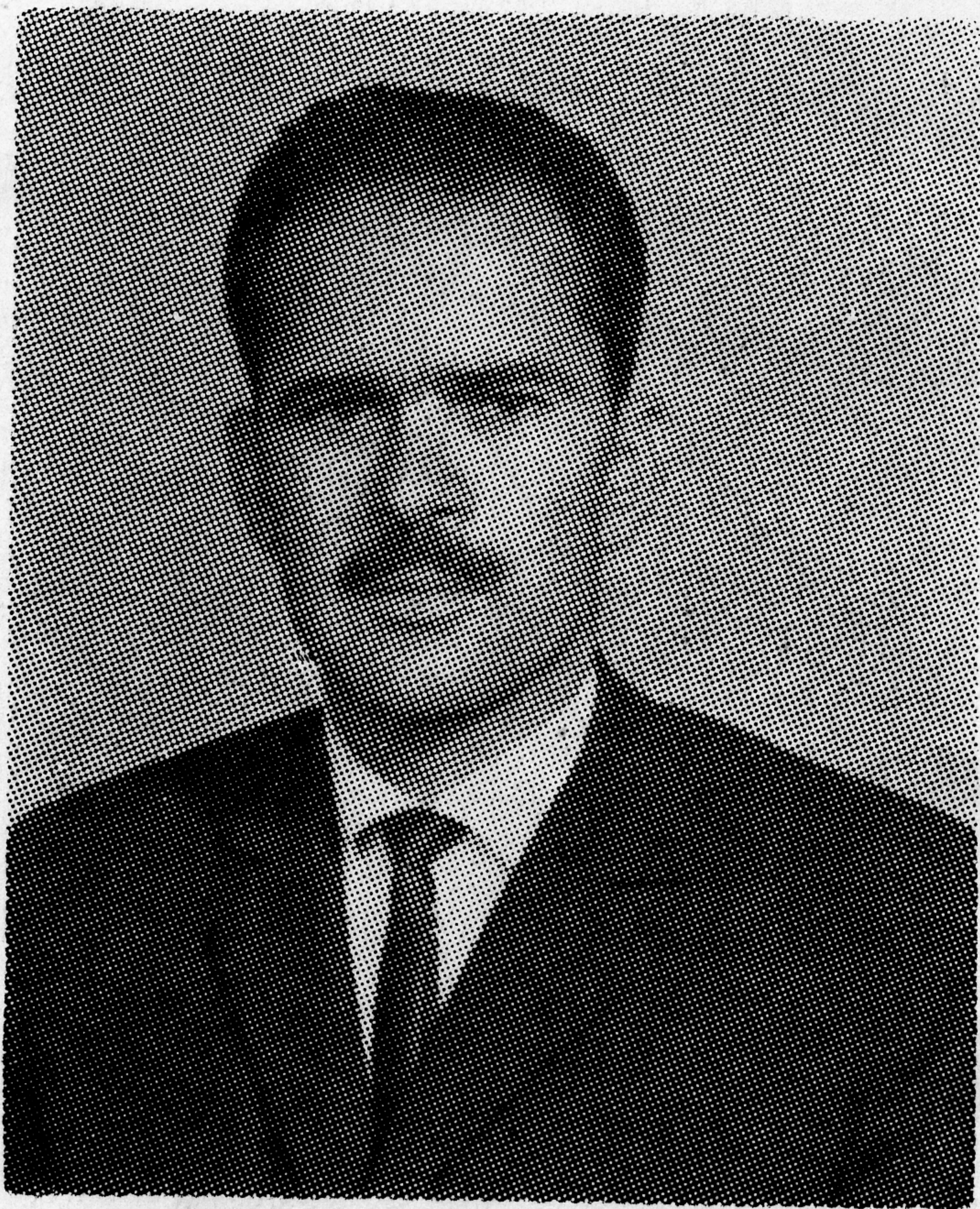
بناغلی اسلانوف

دمېرمن گيراسيمووالنده پېژندنه

ميرمن گراسيمووا دمسکو دعلومو داکاډيمۍ د آسياني
ملتونو په انستيتوت کښې کار کوي. دې ميرمنې د ښاغلي
گيرس سره يوځای دستاژ دوره داستاد اسلانوف تر نظر
لاندې تيره کړې ده .

اليوتينا گراسيمووا دپښتو دختيځ پيژندنې په انستيتوت
کښې مطالعه کوي، اويوزيات شمير مقالې يې د افغاني ادب
په شاوخوا کښې ليکلې اوخپري کړي دي: لکه دپښوا په
اشعارو کښې دوطن پرستۍ موضوعات، په افغاني ادب کښې
داجتماعي مساوات موضوع ، په پښتو ژبه کښې مشروطۍ
جملې. دې ميرمنې دهغه کتاب په ليکلو کښې هم زيار ويستلی
دی چه (دافغانستان ادبيات) نوميزی ، گيراسيمووا اوس
دمعاصر افغاني ادب په باره کښې خپل علمي اثر ليکی .

معتدل شينواری ددې اثر مترجم

THE NATIONAL LANGUAGE
OF
AFGHANISTAN
PASHTO ACADEMY

1968

دولتی مطبعه

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library